

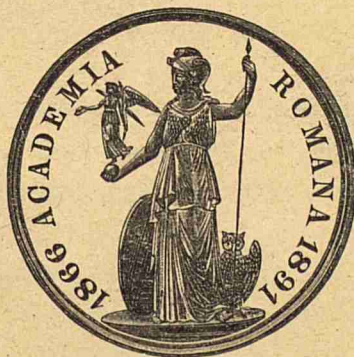
DESROBIREA ȚIGANILORŪ
ȘTERGEREA PRIVILEGIILOR BOERESCI
EMANCIPAREA ȚĂRANILORŪ

DISCURSŪ ROSTITŪ IN ACADEMIA ROMÂNĂ

— ȘEDINȚA SOLEMNĂ DELA 1 (13) APRILIE 1891 —

DE

M. KOGALNICEANU
MEMBRU ALŪ ACADEMIEI ROMANE

BUCURESCI
LITO-TIPOGRAFIA CAROL GÖBL, STRADA DÓMNEI, 16
1891.

Sire!

Prea grațiosă Dómnă și Regină!

Alteță Regală!

Dómneloră și Domniloră!

Colegii mei mi-au încredințat misiunea de a lua și eu cuvântul în această mare și frumoasă zi, în care serbăm jubileul de 25 de ani al fundării Academiei Române. Această onoare o datoresc vârstei mele înaintate.

În adevăr, cu excepțiunea venerabililor noștri colegi d-nii N. Kretzulescu și G. Barițiu, eu sunt, dintre toți ceilalți academicieni, cel mai în vârstă. Și, dacă ar fi esact anul nașterii mele ce mi-l dau nu numai biografia străină dar și literaturii române, cari au binevoit a se ocupa cu scrierea vieții mele, eu aș fi mai înaintat în bătrânețe decât chiar Nestorii mei sus numiți ai Academiei Române. După Lexiconul de conversațiune al lui Meyer (Meyer's Konversations-Lexikon) eu aș fi născut la 1806; și nu mai de mult decât sunt câte va săptămâni,

România literară mi-a dată acéstaşi vîrstă; astû-felû aşî numëra 85 de tómnë, n'am pretenţiunea de a ȝice primăverî. Să-mî fie permisû a rectifica acéstă dată. Eû sunt născutû în Iaşi la 6 Septembrie 1817, după cum resultă din însemnarea originală scrisă de tatălû meû în *Ceaslovulû nascerilorû şi morȝilorû familiei Kogălniceanu*, o carte care, sunt încă câȝi-va anî, ca unû adevëratû registru alû stării civile, se obicei-nuia a se păstra din tată în fiû mai în tóte familiile nóstre.

Tatălû meû a fostû Vorniculû Ilie Kogălniceanu, maica mea Catinea, născută Stavilla, era coborîtóre dintr'o familie genovesă stabilită de secole în vechea colonie genovesă Cetatea-Albă (Akerman), de unde apoi s'a fostû răspânditû în tótă Basarabia, unde şi astăȝi sunt mulȝi proprietari purtândû numele de Stavilla.

Exprimându-mi-se dorinȝa ca, cu ocasiunea acestei ȝile ceremoniale, să citezû câte-va fapte din istoria contemporană, petrecute sub ochiî meî, orî sêvërşite cu miculû meû concursû, Maiestăȝile Vóstre să bine-voiască graȝiosû a-mî învoi de a preceda lucrarea mea cu câte-va cuvinte cari se rapórtă la ȝilele tinereȝelorû mele.

Bêtrâniî iubescû a povesti despre cele întîmplate în juneȝa lorû; şi eû nu potû rămâne străinû de acéstă slăbiciune a vîrstei mele.

Naşulû meû, adecă acela care m'a luminatû cu sfintulû botezû, întrebuinȝezû stilulû bêtrânescû, a fostû Domniȝa Marghióla Calimachû, soȝia logofêtulû Grigorie Sturdza, tatălû repausatului Michailû Sturdza, fostulû Domnû alû Moldovei. Domniȝa Marghióla iubia fórte multû pe maică-mea, care, copilă tîneră, a fostû rămasă orfană de tată şi de mamă şi încredinȝată epitropiei logofêtulû Grigorie Sturdza, — bunulû meû despre mamă medelnicerulû Stavilla avêndû moşia sa vecină cu moşile din Basarabia ale familiei Sturdzesci, astăȝi proprietăȝi ale Principelui Dimitrie Michailû Sturdza, fiulû fostulû Domnû alû Moldovei. Domniȝa Maria Calimachû vorbea numai grecesce; ea mă iubia multû de micû copilû, şi când mă lua în braȝe, ea îmi exprima dragostea într'a mă desmierda cu bătaie de pămîȝe până când leşinamû de plânsû, şi întovărăşite aceste

cu toate numirile desmierdătore grecesci ce se întrebuintează la copii.

La săvârșirea ei din viață Domnița Marghióla mă recomandă iubirei și îngrijirei fiului său Michailu Sturdza, carele deja în tinerețe luase primul loc între cei mai învățați și talentați boeri tineri ai Moldovei. Acestei misiuni lăsate cu limbă de moarte Michailu Sturdza a fostu credinciosu; acestei misiuni datorescu că Michailu Sturdza, ajunsu Domnă alu Moldovei în 1834, în același an, împreună cu fiii săi Dimitrie și Grigorie, m'a trimesu la învățătură în Francia și anume la Lunéville, unde furămu încredințați îngrijirei abatelui Lhommé, preotă catolică, carele, din cauza marelui revoluțiunii franceze, ca mulți alți emigrați francezi, se refugiase în Principatele române. Abatele Lhommé, retrasu în Iași, a fostu dirijată educațiunea și instrucțiunea tinerului Michailu Sturdza, și dar acesta ajunsu Domnă nu putea să încredințeze creșterea și îngrijirea copiiloru săi și a mea decât aceuia care făcuse din elă celă mai învățată boeră de pe timpurile lui. Noi găsirămu pe abatele Lhommé, deși octogenarū, încă în plină vigore și profesorū de retorică, de limba și literatura latină la colegiul din Lunéville, colegiū comunală care se bucură de o mare reputațiune prin capacitatea profesorilor și care a produsu mai mulți bărbați însemnați ai Franciei. În casa părintescă n'amă fi pututū fi mai bine tratați decât în sînul familiei Lhommé, sub privegherea activă a abatelui. Eramū cei întâi din clasele noastre. Dar după unū anū politica se amestecă și în afacerea colegianilor români din Lunéville.

Consuli ruși, pe atuncea prea puternici în Bucuresci și în Iași, făcură Domnului Michailu Sturdza respectuóse observări pentru trimeterea în Francia a fiiloru săi și a altorū căți-va fii de boeri, căci afară de mine mai erau trimesi și doi fii ai logofetului Lupu Balș și unū altul Nicu Cassu. Educațiunea francesă se părea marelui nostru protector, Impăratului Nicolae I, prea revoluționară; furămu dară luați din Lunéville și conduși la Berlin la sfîrșitul anului 1835.

Berlinul de pe atuncea își dobîndise numele de Atena Germaniei; și prin patriotismul, inteligența și marea mișcare națională ce domnia în toate clasele nobile și burgheze ale capitalei Prusiei, de pe atuncea se prevedea rolul celă mare ce 35 de ani în urmă Prusia

avea să jöce în istoria omenirei, ajungându apoi la egemonia întregii Germanie, la reînvierea imperiului lui Barbarossa.

Noi tinerii români furăm aşezaţi într'o familie privată şi anume în casa pastorului Souchon, parochulü bisericeii coloniei franceze, refugiată în Berlin după revocaţiunea edictului de Nantes, mulţumită protecţiunei luminate a marelui Electorü de Brandenburg, Fredericü Wilhelm (1640—1688) bunulü lui Fredericü celü Mare. Acéstă colonie a păstratü până astăzi libertăţile ce i s'au datü de acestü mare Principe; ea are Biserica sa, spitalulü sëu, gimnasiulü sëu, biblioteca sa; în töte aceste limba francesă este predominantă şi astăzi. Membrii sëi actuali sunt toţi deveniţi buni germani, şi mulţi din ei, păstrându numele lorü de familie francesă, represintă ömeni însemnaţi cari şi-au făcutü în istoria Germaniei unü nume cunoscutü în sciinţe, în arte, în armată, în diplomaţie; dar nici odată n'au uitatü originea lorü. Ei odată pe anü se adună într'unü banchetü frăţescü în care reînnoescü aducerile lorü aminte de Francia, de prigonirile făcute religiunei lorü de Regele Ludovicü XIV şi de bētrâna de Maintenon, prigoniri cari au silitü pe părinţii lorü de a-şi părăsi patria. Totü atunci, şi cu pahare pline, ei cu inimile ardente, realţă nesfirşite toaste în memoria Marelui Electorü, care le-a datü unü generosü refugiü, libertatea cultului lorü şi o nouă patrie. Tinerü de opt-spre-dece ani, am luatü parte la aceste agape şi inima mea s'a înfierbētatü în faţa acestorü bărbaţi de bine cari trimeteau o neştērsă aducere aminte vechēi lorü patrie, dar totü de odată aveau consciinţa de ce datoraü patriei noue.

După unü anü, amü fostü strămutaţi în casa şi sub privegherea unui altü omü distinsü, pastorulü Ionas, discipolulü favoritü alü marelui teologü Schleiermacher şi editorulü operelorü acestui spiritü înaltü alü bisericeii protestante. Pastorulü Ionas era unü bărbatü distinsü; elü avea deja unü nume bine vēduţü şi era încuscritü cu familia lui Huffeland, autorulü *Macrobioticeii saü arta de a trăi multă*, şi cu familia comitelui Schwerin, urmaşü alü marelui Feldmareşalü alü lui Fredericü celü Mare. În casa sa se aduna societatea cea mai alēsă şi din nobleţă şi din burghesime, care de pe atuncea luase unü locü însemnatü în Germania, puindu-se în fruntea ideilorü naţionale şi a refor-

melorū sociale cari se răspândise în totă Germania. Stégulū lorū era înainte de tôte Unirea patriei germane.

Consilierulū de statū Alexandru Sturdza, colegū alū lui Capodistria, cu carele lucrase multū la Petersburg pentru emanciparea Eladei, rudă a lui Michailū Sturdza, și după a căruia recomandațiune noi furămū încredințați pastorulū Ionas, — în timpulū petrecerei sale în Berlin, și acesta era mai neîntrepută, — era unulū din visitoriī cei mai deși ai casei pastorulū. Elū priveghea de aprópe studiile nóstre, ba devenia chiar profesorulū nostru de religiune. Sub dictarea lui am scrisū în limba franceză «*Études historiques, chrétiennes et morales*», pe cari le-am tipăritū apoi în Iași și s'aū tradusū și în limbele română, grécă și rusă.

Acestei societăți datorescū desvoltarea micei mele inteligențe și amorulū pentru totū ce este frumosū și mare în viața omulū.

Intratū apoi studentū la universitate, am avutū de mari dascăli pe Gans, profesorū de dreptulū naturalū, care era de o eloquență atâtū de mare, de unū liberalismū în idei atâtū de largū, în câtū din tôte părțile Germaniei și chiar din alte țeri, alergaū cu miile studentīi ca să-i asculte vorbirea și eloquența sa dulce ca o melodie; astū-felū în câtū aū trebuitū a se abate păreții la douē săli pentru a lărgi sala unde elū predica sciința tinerei generațiunii germane.

Am avutū de dascălū pe Leopold de Ranke (1795—1886), marele istoricū, căruia, cu ocasiunea jubileulū sēu de 60 de ani de profesoratū, ajunsū la adânci bătrânețe, am avutū și eū onórea a-i adresa acum câți-va ani, 20 Februarie 1877, felicitările mele, felicitările întâiulū sēu studentū românū de la Universitatea din Berlin.

Am avutū fericirea de a avé de dascălū pe marele Savigny, celebrulū profesorū de dreptulū romanū, celebrulū ministru de justiție și unulū din fiiī cei mai distinși ai coloniei franceze din Berlin.

În salónele d-lui de Savigny am fostū prezentatū și lui Alexandru Humboldt (1769—1859), carele îmi arēta în generalū unū deosebitū interesū pentru țērile române, atâtū de necunoscute pe atunci, în cât nici numele de *Români* nu se scia. De acesta în adevērū nu trebuie să ne mirămū, când însuși în Moldova și în Muntenia numele de *Românū*

nu era întrebuințat, înlocuit fiind prin numele provincial de *Moldoveană* și *Munteană*. Bătrânul Asachi totă viața lui n'a putut găsi potrivita terminațiune franceză la cuvîntul *Română*, vorbind și scriind les *Roumounis*. Să-mi fie permis a-mi face un merit, afirmîndu că eu celîntîi am întrebuințat în limba franceză cuvintele de *Roumain* și de *Roumanie*. La Berlin, pe timpul petrecerei mele, și chiar în salónele culte mai totu așa de puțin cunoscut era și numele de *Moldauer* sau *Wallache*. Mie mi se dicea *der schwarze Grieche*, pentru că aveam pîrîl negru, și pe atuncea Berlinul era încă un oraș cu totul și exclusiv al Germaniei de Nord, unde domina mai cu deosebire figurile blonde.

Alexandru Humboldt, spirit eminamente cercetător, îmi arăta o deosebită dorință de a cunoște în ce constă literatura noastră, și în deosebire m'a întrebat despre sîrtea și caracteristica Țiganilor noștri. Spre a-i satisface curiozitatea eu am scris în limba germană o scurtă privire asupra micii noastre literaturî de pe atuncea, pe care am publicat-o în *Lehmann's Magazin für die Litteratur des Auslandes*. Totu pentru Humboldt am publicat apoi o broșură în limba franceză, *Esquisse sur l'histoire, les moeurs et la langue des Cigains* (Berlin, Behr, 1837), în prefața căreia chemam luarea aminte a filantropilor asupra acestui nenorocit popor slav în țera mea, în sînul Europei civilizate, și tractat ca lucru prin înseși legile țerei noastre.

Vacanțele le petreceam ordinaru în Pomerania la Schwienemünde, pe atuncea un mic orașel pe țărmurile mării, sau la Hehringsdorf, sat mic totu pe țărmul mării și recomandat mai întai de Wilibald Alexis (1798—1871), celebrul romancier, și care, deși eu nu aveam decît douăzeci de ani, mă luă în strînsă amicitie. Hehringsdorf astăzi este devenit orașul balnear mare și cel mai frecventat al Germaniei de Nord. Cu Wilibald Alexis am vizitat pe jos insula Rügen, castelul Putbus al familiei princiare Malte-Putbus, pîdurile misterioase ale vechii deităi vende Hertha și cetatea de pîmînt Arkōna, punctul cel mai septentrional al Germaniei, care sîmîna multu cu cetățile noastre de pîmînt, movila Răbăiei, Cetatea dela Adjudu și atâtea altele.

Wilibald Alexis, în plimbările noastre, mă inițiază la marea lucrare ce se opera pe atunci în Germania, atât în privința unității politice, cât și în privința aspirațiilor și eforturilor burghezimei de a intra în viața politică, care până atunci aparținea mai cu deosebire nobilimei. Elu mai întâi îmi da amănunțimi asupra marelui reforme care se făcuse în Prusia, adică emanciparea și improprietărirea țăranilor prusieni, operată în timpul Regelui Frederic Wilhelm III (1797—1840) de către marii săi miniștri Stein (1757—1831) și Hardenberg (1750—1822), reformă care a însuflețit și a îmbărbătit națiunea prusiană spre a scutura jugul francesu, care după bătălia dela Iena (1806) apăsă grumazii poporului germanu. Pastorul Ionas completează învățătura mea în privința marelui reforme ; elu puse în mâinile mele înseși actele marilor legiuiri, proclamațiilor și reformelor lui Frederic Wilhelm III și cu deosebire edictul din 14 Septembrie 1811, care s'a aplicat pe totă suprafața statului Prusiei, desființându claca și orî-ce alte servicii către stăpânii de moșii și prefăcându în proprietate absolută în mâna țăranilor ogórele țăranesci, cu despăgubire în bani odată răspunși, sau prin rentă perpetuă, ori prin înapoierea unei părți de pămîntu. Pastorul Ionas mă făcu cunoscutu și cu memoriul compus de Principele Hardenberg la Riga în 1812. Prin acestu act importantu marele ministru arătă Regelui necesitatea prefacerii chiar din temelie a organizației de atunci a Statului prusianu, pentru a-i da o nouă viață prin înlăturarea a totu ce era slabu în elu și prin deșteptarea de puteri nou.

Iată cum elu înțelege această reformă :

«Statul care s'ar noroci a înțelege adevăratul spirit alu timpului și, prin înțelepciunea guvernului său, ar lua parte la acelu plan universalu, fără să aibă nevoie de comoțiuni violente, ar ave neapăratu mari preferințe, și membrii săi aru trebui să binecuvinteze îngrijirea care ar lucra pentru dinșii într'unu chipu atâtu de binefăcătoru. Fără putere au fostu toate acele pedeci cari s'au opusut torrentului revoluțiunei, pentru-că *slăbiciunea*, interesul egoist și ideile neîntemeiate le-au dirijat fără nici o chibzuială. Gândirea nebunăcă că chipul celu mai bun de a combate revoluțiunea ar fi de a se

ținé de cele vechi și de a prigonî cu tótă asprimea principiile și ideile isvorîte din ea, n'a avutú altú rezultatú decát că a desvoltatú revoluțiunea și i-a datú o întindere din ce în ce mai mare. O revoluțiune în bunul simțú, o revoluțiune care ar avé de scopú *marea civilisare a omenirei*, făcută prin înțelepciunea guvernului și nu prin *impulsiuni violente*, cu atâtú mai multú ar trebui să fie privită ca țință și ca principii povățuitoare. *Principii democratice într'unú guvernú monarchicú se pară a fi pentru Prusia formele cele mai potrivite.*»

Mai jos Hardenberg recomandă pentru organizațiunea dinăuntru cea mai mare libertate și egalitate de drepturi între membrii Statului, regulate după principiulú înțeleptú ale unui Statú monarchicú, și fie-care postú în Statú, fără excepțiune, să nu se mai păstreze cutărei saú cutărei clase, ci să se deschidă numai meritului din orí-ce clasă.

Mai apoi sfirșesce:

«Clasa cea mai numărósă, cea mai importantă, acea care până acum s'a neglijatú și s'a împilatú mai multú, ar trebui cu preferință să fie unú obiectú alú neadormitei îngrijiri a ocârmuirei, și a se desființa prin o lege scurtă, bună și grabnică, tótă servitudinea.»

Și ca soluțiune se propune:

«Concesiunea și statornicia pămînturilorú țăranesci ca liberă proprietate a țăranilorú, cu despăgubirea stăpânilorú de moșii, și așa a se ajunge la desființarea legămintelorú între stăpâni de moșii și între țărani!»

În una din vacanțele de vară comitele Schwerin îmi dădú ospitalitatea în Schwerinsburg, vechiulú castelú alú strămoșului sėu Feldmaresalulú lui Fredericú celú Mare, comitele Schwerin. Acolo subț ochii mei vėđui aplicarea legei de emancipațiune făcută cu 25 de ani înainte. Am vėđutú pămînturile emancipate, unele rėmase în stăpânirea vechilorú proprietari de moșii, altele trecute vechilorú servi deveniți proprietari. Am vėđutú satulú vechiú alú foștilorú clăcași, Alt-Schwerin, și satulú noú clăditú după emancipare, Neu-Schwerin.

Straniú lucru! Legea proprietăței din Prusia avea mare asemănare cu condițiunile proprietăței rurale din țările române. Principiulú ce se găsesce în vechea nóstră legislațiune, pentru a se da țăranului spre

cultivare până la două treimi din întinderea moșiilor, iar o treime se rezerva în sîma stăpînului, exista și în Prusia.

Aici am de adăugit că acestu comite Schwerin, care îmi dăduse ospitalitatea în castelul său, deveni mai târziu și în mai multe rînduri un membru importantu în *partidul liberalu* și chiar și ministru de mai multe ori, în anii de mare luptă pentru Germania, între 1848—1862.

Totû în timpul petrecerii mele în Berlin, prin camaradul meu de studii, fiul cunoscutului istoric Kohlrausch, am fostu prezentatû ducesei de Cumberland, sora și Egeria Regelui Fredericû Wilhelm III, și curînd ajunsei în intimitatea Principelui Gheorghe fiul Ducei de Cumberland, carele, după suirea pe tronû a bîtrînului Duce de Cumberland, deveni Principe regalû, mai târziu însuși rege de Hanovra sub numele de Gheorghe V și în fine detronatû de către însuși vîrîrul său Wilhelm I (1866).

Mulțămîtă contactului meu cu atîția bărbați însemnați ai Germaniei și primitû în cercurile politice din Berlin, am avutû fericita ocaziune și puțința de a-mi îmbogăți mintea cu ideile reformatrice ce atunci inspiraû înaltele inteligențe ale Germaniei. Da, Universității din Berlin, a doua mea mumă, Universității Fredericia Wilhelma; da, exemplului ce mî-a datû amorul pentru patria germană și pe care l'am găsitû în tôte păturile societății germane, fie nobilime, fie burgheză, datorescû eû amorul pentru patria română și *spiritul liberalu* care m'a însuflețitû în tôte actele vieții mele.

În lungile mele lupte și lucrări, în prigonirile înverșunate, cari nu odată s'au încercatû de a mă sdrobi, pururea am avutû înaintea ochilor mei acele frumoșe cuvinte pe cari, în memoriulû său către rege, le arată Principele Hardenberg ca puternicul mijlocu de a re-alța caracterul și bărbăția poporului germanu pentru desrobirea sa de jugul străinû, pentru rădicarea și mărirea Germaniei: «Principii democratice într'unu guvernû monarchicû!»

Binevoitorii mei ascultători nu crêdă cum că aceste cuvinte cari le ȃdicu sunt complimente de curtesanu adresate unui Hohenzollern, astăȃi Rege alû României.

Totă viața mea, și tînăr și în vîrstă cîptă, am mărturisit în mai multe rînduri, că culturei germane, că Universității din Berlin, că societății germane, bărbaților și marilor patrioți cari au operat realțarea și unitatea Germaniei, dătoresc în mare parte totu ce am devenit în éra mea, și că la focul patriotismului german s'a aprins *făclia patriotismului meu român!*

În anul 1864, când toți Români erau departe încă de a gîndi la chemarea tînărului Principe german Carol de Hohenzollern pe tronul României, în mijlocul luptelor noastre pentru reformele politice și sociale ce se opera atunci, când România era frămîntată prin gréua cestiune rurală,—în ședința Camerei din 1 Iunie 1864 eu am reprodus o parte din cele mai sus expuse privitoare la reformele agrare operate în Prusia în anii 1807 — 1812; pe aceste date m'am întemeiat spre a răspunde primului ministru al României-Unite, carele combătea cu un talent demn de o cauză mai dréptă, proiectul liberalilor pentru emanciparea și împroprietărirea țeranilor.

Aducîndu-mi pururea aminte cuvintele Principelui Hardenberg «monarchia întemeiată pe instituțiuni democratice», m'am reîntors în țera la 1838 cu angajamentul, și l'am ținut cu întreaga mea generațiune, de a face din țera mea o monarhie întemeiată pe baze democratice, lucrîndu la desființarea robiei Țiganilor, la proclamarea egalității de drepturi și îndatoriri pentru toate clasele întregii națiuni române, la emanciparea clăcașilor și la deplina lor împroprietărire pe pămînturile stăpînite de țărani în seculi întregi; stropite cu sudorea și sîngele lor. Și Dumnezeu bun și milostiv m'a prelungit viața mea în destul ca să pot orî asista, orî împreună lucra la sêvêrșirea acestor trei mari reforme, și astăzi a mă bucura la bătrînețe de rodul sîmînței depuse de noi în tinerețele noastre în mînosul pămînt al mumei patrie!

Rog pe Maiestățile Vostre, rog pe ascultători să-mi ierte aceste *prolegomna*, această digresiune ce am făcut înainte de a intra în materie. Bătrîni iubesc, o mai ȋic, a spune fapte din tinerețea lor!

Intrându în materie voiû desfășura trei date mari din istoria contemporană a renascerei României, trei reforme radicale sêvêrșite sub ochii noștri *et quorum pars parva fui*.

Aceste sunt:

- I. Desrobirea Țiganilor;
- II Oborîrea pronomiilor și privilegiilor de nascere și de castă și proclamarea egalității politice și civile pentru toți fii României;
- III. Emanciparea țăranilor.

I.

Desrobirea Țiganilor.

Contemporanii mei își aducă aminte, și aci am ca martor pe mai junele meu contemporan, pe colegul meu Alexandru Papadopol-Calimach, își aducă aminte ce erau Țiganii sunt acum 50 de ani, chiar atunci când rațele civilizațiunei moderne îmblândise moravurile în toate societățile Europei și când sclavia nu mai avea domiciliu decât în Rusia și din nenorocire și în România.

Legea țerei tracta pe Țigan de lucru, vîndut și cumpărat ca lucru, deși prin derisiune numărul său individul se califica de *suflet*: Am atâtea *suflete de Țigan*, am vîndut și am cumpărat atâtea *suflete de Țigan*; în realitate, și mai ales stăpânii cari aveau puțini Țigani, îi tractau mai rău chiar decât prescripțiunile legii.

Chiar pe ulițele orașului Iași, în tinerețele mele, am vădut ființe omenesci purtându lanțuri la mîni sau la piciore, ba unii chiar corne de fier aninate de frunte și legate prin colane împrejurul gâtului. Bătăi crude, osândiri la fîme și la fum, închidere în închisori particulare, aruncați goi în zăpadă sau în riuri înghețate; iată sîrtea nenorociților Țigani! Apoi disprețul pentru sfințenia și legăturile de familie. Femea luată de la bărbat, fata răpită de la părinți, copiii rupți de la sînul născătorilor lor și răsleți, și despărțiți unii de alții, și vînduți ca vitele la deosebiți cumpărători în cele patru colțuri ale României. Nici umanitatea, nici religiunea, nici legea civilă nu aveau ocrotire pentru aceste nenorocite ființe; era un spectacol grozav, strigător la cer. De acea povățuiți de spiritul secolului, de legile

omenirei, un număr de boeri bătrâni și tineri au întreprinsu de a spăla patria lor de rușinea sclaviei.

Înainte ca cestiunea desrobirei Țiganilor să fie intrat în consiliile, în planurile de reformă ale ocârmuitorilor, ea a început a se agita prin însăși inițiativa parțială a stăpânilor de Țigani. Mulți din aceștia, și numărul lor din zi în zi sporea, ori în viață ori mai ales la moarte, își desrobiau, își *iertau* Țiganii. Intrebuințeză cuvîntul de *iertare*, pe care îl găsim în toate actele de desrobire; dar reforma era prea grea, ea jicnia prea multe interese ca să se pótă opera cu înlesnire.

Erau Țiganii *domnesci* și foarte mulți; aceștia constituiau un venit mare în budgetul Statului; erau Țiganii *mănăstiresci* și ai așezămintelor publice ale cărora servicii intrau în trebuințele Țilnice ale acestor comunități; erau, în fine, Țiganii particulari, Țiganii *boeresci*, cari constituiau personalul de servitori în curțile boeresci, bucătari, vizitii, rîndași, feciori în casă, slujnice, bucătărese, cusătorițe. Boerii cei bogași aveau chiar capele de muzici sau tarafe de lăutari. Toate aceste funcțiuni se exercitau de Țigani; desrobirea lor era dar combătută de trebuințele Țilnice și casnice ale vieții familiilor; de aceea emanciparea nu s'a putut face decât treptat și sub două domnii atât în Moldova cât și în Muntenia.

Întăia lovire care s'a dat sclaviei a fost legea emancipărei Țiganilor Statului și a mănăstirilor. Desrobirea s'a făcut mai întâi în Moldova de către Domnul Michail Sturdza prin două legi din 31 Ianuarie 1844, iar în țera Românească de către Domnul Alexandru Ghica prin o lege din 1845.

Acastă emancipare, deși parțială, era hotărîtoare și pentru emanciparea Țiganilor particulari rămași încă în sclavie. Toate mințile prevădătoare au înțeles că ora ștergerii sclaviei de pe pămîntul românesc sosise și că desrobirea Țiganilor particulari nu mai era decât o cestiune de timp. Un strigăt de bucurie a izbucnit în inima tuturor omenilor luminați. Ochii atât ai emancipaților cât și ai acelor reținuți încă în fiarele sclaviei, dar însuflețiți de o dreptă speranță, au versat șirîie de lacrimi, și numele emancipatorilor Michail

Sturdza și Alexandru Ghica mulți ani au resunat sub bolta cerescă. Noi tinerii din Moldova, — vorbesc numai de acei cu cari împreună am lucrat, — uitarăm în acea și lupta înverșunată ce făceam guvernului lui Michail Sturdza, pentru abuzurile sale, pentru lipsa mai ales de orî-ce justiție în țară; ne-am adunat plini de entuziasm hotărîndu și hotărîți de a arăta Domnului că în fața unui act mare, junimea română scia gîndi și lucra înalt și bine! O deputațiune de tineri, între cari se aflau Costache Negri, Vasile Alecsandri, Costache Rola, D. Rallet, P. Mavrogheni și alți atîți și a cărei orator fusese ales eu, se prezentă Domnului spre a-i exprima recunoștința tinerei generațiuni. Michail Sturdza în acea și și-a adus aminte că și el a fost tîner și că era omul cel mai luminat al țerei; el ne exprimă recunoștința sa, declarîndu că în noi vedea viitorul țerei, că nouă aparținea de a face din Moldova și Valachia o țară civilisată și o societate europeană, și că stăruințele lui erau de a ne pregăti acest viitor. *Foia științifică și literară*, redactată de mine, tipări un număr extraordinar din 6 Februarie 1844, în coloare verde, colorea speranței, în care în prosă și în versuri se cântă marea reformă.

Țigani particulari, cu totă lovirea dată sclaviei, au mai urmat a-și purta lanțurile, deși mult ușurate prin ideile nouă și prin îmblîndirea moravurilor, până la căderea Domnilor reglementari în 1848. În București, prin marea proclamațiune revoluționară din 11 Iunie 1848, Țigani au auzit cuvîntul armonios al libertății, ei deveneau cetățeni liberi; iată ce se dicea în acea proclamațiune: «Poporul român lăpădă de pe sine neomenia și rușinea de a ține rob, și declară libertatea Țiganilor particulari. Cei ce au suferit până acum rușinea păcatului de a avea rob sunt iertați de Poporul român; iar Patria, ca o mamă bună, din vistieria sa va despăgubi pe orî-cine va reclama că a avut păgubă din această faptă creștină.»

Dar curîndu revoluțiunea, mărîrea revoluțiune, toate marile reforme, fură călcate și zdrobite prin potcovele cailor armatelor cîmpătore, și nenorociții emancipați fură din nou lăntuiți; dar sîmînța era aruncată și curîndu ea trebui să-și poarte rodele sale. Tînera generațiune

a Moldovei nu încetă a cere desrobirea robilor particulari, atât în țară cât și prin felurite broșuri ce le publică în străinătate; așa de exemplu, între alții, Alexandru Papadopol Calimach scriea, la 1855, pentru emanciparea Țiganilor articolele sale, publicate în Iași în *Foiletonul Zimbrului* din Februarie 1856. « Un popor care păstrează robia, scrie el, merită să fie așezat în rândul popoarelor osândite! »

Domnul Grigorie Ghica al Moldovei, înainte de a depune frânela guvernului, după dispozițiunile tractatului dela Paris, vrea să-și încoroneze domnia prin acte mari. Intre acestea figura și ultima lovire dată sclaviei, desrobirea Țiganilor particulari. Consilierii tronului, miniștrii, erau luați dintre tineri, din pleiada acelora cari din Unire și democratizarea țărilor române făcuseră programa vieții lor. Ministru de finance era Petru Mavrogheni; el și eu furăm însărcinați de Domn cu redacțiunea proiectului de lege; el fu votat, putem spune, în unanimitate și cu entuziasm de către Divanul ad-hoc, care pe atunci, în urma tractatului nefast dela Balta-Liman, devenise simulacrul Adunărilor legiuitoare desființate în 1848.

Entuziasmul Divanului ad-hoc era numai înainte mergătorul entuziasmului general ce pe atunci insufla totă România pentru viitorul ei sa renascere. Dovadă sutele de proprietari cari au respins orice despăgubire acordată lor de legiuirea emancipătoare. Numele acestora au fost publicate și aparține iubitelui nostru coleg, zelesul nostru cercetător și colecționar, dl. Dimitrie Sturdza, să ne înprospeteze memoria și istoriei contemporane numele acelora cari, prin o generoasă renunțare, au expiat păcatele lor și ale părinților lor de a fi fost ani lungi stăpâni pe suflete de Țigani.

Cu o mică mândrie de moldoven, să-mi fie permis de a spune că atât legea privitoare la emanciparea Țiganilor mănăstiresci și ai Statului cât și cea privitoare la emanciparea Țiganilor particulari s'a votat mai întâi în Moldova; și anume cea dintâi în Iași în 31 Ianuarie 1844, iar în Bucuresci în 1847; cea de a doua în Iași la 10 Decembrie 1855, și în Bucuresci la 8 Februarie 1856.

Reforma emancipatrice a avut în curendu efectele sale salutare: Afară de Țiganii lăieși, cari încă trăiesc în parte sub șatră, și afară

de ursari, cari facu încă meseria de a domestici fiarele sălbatice, dar totuși se dau lucrului pământului, mai toți astăzi din cele-lalte clase de Țigani s'au contopit în masa națiunei, și ei nu se mai cunosc decât prin fața lor smolită și asiatică și prin vivacitatea imaginațiunei lor; altmintrelea noi îi găsim în toate clasele societății noastre.

Deși dela proclamarea emancipațiunii nu sunt încă îndepliniți 50 de ani, Țigani ne-au dat industriași, artiști, ofițeri distinși, buni administratori, medici și chiar oratori parlamentari.

Mă opresc aci.

Sunt sigur că părinții nostri, dacă s'ar scula din mormintu, vădându progresele ce au făcut sufletele Țigănesci emancipate de dinșii, nu s'ar căi de reforma umanitară proclamată de ei.

II.

Oborîrea pronomiilor și privilegiilor de nascere și de castă și proclamarea egalității politice și civile pentru toți fiii României.

Sclavia neagră s'a desființat este acum aproape de jumătate de secol, *sclavia albă* însă a mai durat încă Țecimî de ani; ea nu a luat sfîrșit decît la 1864.

Dar înainte de a desvîli contemporanilor mei luptele și împotrivi-rile la cari a luat parte generațiunea mea, pînă ce prin tăierea nodului gordianu am putut, în fine, întemeia și în România *brațe libere* și *proprietate liberă*, să-mi fie iertat de a mă ocupa de o altă dată nu mai puțin memorabilă, de o reformă nu mai puțin însemnată în istoria civilizațiunei României; voescă a vî vorbi de ziua din 29 Octobree, cînd de asemenea cu ziua din 4 Augustu 1789, Ți memorabilă în istoria Franciei, amă proclamat în România desființarea privilegiilor de nascere și de castă, desființarea *pronomiilor boeresce* și înlocuirea lor prin egalitate politică și civilă a tuturor Românilor.

Suntemu prea aproape de epoca marei reforme, pentru ca chiar tînera generațiune de astăzi să nu cunoscă celă puțin în trăsături generale constituțiunea de privilegiuri și deosebirea de clase care funcționa în România înaintea anului 1857.

După legea veche a țerei în adevără fie-care Român putea deveni boeră, dar încetă încetă se creă în țerile române ună patriciată, o aristocrație *sui generis*, care își căuta din ce în ce mai multă asimilarea cu nobilimea din țerile vecine, Ungaria și Polonia. Ocârmuirea țerei se încredință, potă Țice, numai unui numără restrînsă de familii

boeresci, cari, ori se trăgeau din persoane ce purtau rangurile de *protipendadă*, ori înșiși erau investiți cu aceste ranguri.

Sub nume de *Protipendadă* se înțelegeau cele întâi cinci ranguri din *Archondologia boerescă*, adică: Marele Banu, Marele Logofetă, Marele Vornic, Marele Vistiar și Marele Spătar, în *Muntenia*; Marele Logofetă, Marele Vornic, Marele Vistiar, Marele Hatman și Marele Postelnic, în *Moldova*. Aceștia constituiau consiliul ocârmuitor; ei aveau apoi fie-care departamentul său, deosebit mai compunea apoi și divanul judecător în ultima instanță. Cele-lalte trepte boeresci compunea boerii de starea a doua; aceștia ocupau serviciile de a doua mână, dar rare-ori puteau să ajungă la treapta de consilieri ai Domnului sau de judecători divaniști.

Regulamentul Organic desființase *de jure* această deosebire, însă de fapt ea totu se menținu, și mai ales în *Moldova*.

Boerii mari și mici erau apoi scutiți de plata tuturor dărilor, atât pentru persoana lor cât și pentru imobilele lor; mai aveau dreptul de a scuti de dările publice un număr de contribuabili, aceștia sub nume de «scutelnici», «poslușnici», «chrisovoliși» etc. Privilegiile lor nu se opreau aci: mulți din ei aveau dreptul de a primi dela oenle Statului cantități mari de sare, alții aveau drepturi de a scuti de plata vămei obiectele ce aduceau din străinătate pentru trebuința lor. Măși întinde prea departe dacă ași enumera cu deamănuntul toate privilegiile, favorurile, scutirile, de cari se bucurau clasele boeresci.

Rare-ori un plebeian putea să străbată zidurile cetății în care sta închisă boerimea Moldovei și a Țerei Românești. În *Muntenia* o singură dată un Vilară, fiu de simplu negustor, a putut străbate incinta de feră a aristocrației și a ajunge Vistiar Mare; în *Moldova* cu greu amă pute găsi un ală doilea casă; căci în fapt mai mult decât în drept puterea boerimei era mai mare în *Moldova*. Un om din popor, un negustor, ori-cât de bogat ar fi fost, cu greu s'ar fi putut pune în fața unui boer, chiar cu ocasiunea dărilor în licitație a veniturilor Statului sau a bunurilor mănăstiresci.

În Domnia lui Michailu Sturdza, în tinereţele mele, am vădută la mai multe licitaţiuni cum boerii împărţiţi pe judeţe luaū, fără concurenţă, moşiile mănăstiresci şi apoi cu preţuri îndoite le subarendaū la acei cari din agricultură îşi făceau meseria vieţii lorū. Mi se pare că şi în Ţera Romănescă lucrurile se petreceau cam totu aşa; celū puţinū şi astădī se citéză numele câtorū-va boeri, cari, chiar pe timpul Domnilorū Alexandru Ghica şi Bibescu, îşi asiguraseră monopolulū luărei în arendă a moşilorū Statulū şi a mănăstirilorū. Acesta era *banda neagră boerescă*, care, când privilegiile boeresci au fostū oborite, a fostū înlocuită prin *banda neagră piebeiană*, fără concursulū căreia mai până în zilele năstre la licitaţiile publice nu se putea lua o singură moşie în arendă.

După ce tinerimea română începū a se adăpă de ideile egalitare şi civilisatrice ale marei revoluţiuni franceze, această stare de lucruri nu mai putū dură. Când în Bucuresci revoluţiunea de la 1848 puse sfârşitū domniei lui G. Bibescu, unulū din articoliū manifestulū guvernulū provisoriu declară: «Egalitatea drepturilor politice şi contribuţiunea generală la dările şi sarcinile Statulū,» precum totū acestū mare actū declara emanciparea clăcaşilorū, făcuţi proprietari prin despăgubire, şi desrobirea Ţiganilorū iarăşi prin despăgubire. Dar marea reformă fu înăduşită odată cu înăduşirea revoluţiunei, şi regimulū de privilegii, de scutiri, de favoruri redeveni o stare legală în Principate odată cu orînduirea Domnilorū timpurari, numiţi de Pórtă şi de Rusia, în conformitate cu convenţiunea de la Balta-Liman.

Însă acestū arborū secularū alū privilegiilorū îşi primise o lovitură de mórte după care nu se mai putū îndrepta. Arborele desrădăcinatū trebuia să cadă, şi clū şi cădū prin votulū datū de Adunarea-mumă în ziua de 29 Octomvrie 1857, care apoi fu ratificatū de Europa întrégă prin art. 46 alū Convenţiunei de la Paris. Votulū din 29 Octomvrie 1857 are o prea mare importanţă în istoria civilisaţiunei moderne a Romăniei, ziua în care s'a datū acestū votū ocupă unū locū prea mare în viaţa bătrânei generaţiuni care a aşternutū basele renascerei Romăniei, — pentru ca să nu am de plăcută datorie de a

împrospăta tinerei generațiuni memorabilul votu datu în unanimitate și cuprindându pe înșiși reprezentanții regimului privilegiilor, votu care a democratizat de-a pururea societatea română.

Și aicea câte-va cuvinte spre a explica cum acestu votu s'a datu de Adunarea-mumă din Iași și nu de acea din Bucuresci.

Congresul din Paris, Puterile, după propunerile Lordului Clarendon, a hotărîtu că populațiunile din Principatele Române voru fi consultate asupra viitoare organizațiunii a patriei lor. Unu volumu întregu n'ar ajunge spre a descrie toate împrejurările, greutățile și conflictele prin cari amu trecutū pentru ca să ajungemū la alegerea și convocarea Adunărilor-mume din Iași și din Bucuresci. Nu voiū îndeplini această sarcină astăzi; ea n'ar intra în marginile strîmte ale unei conferințe; voiū nota numai că Adunările-mume de abia întrunite au datu o direcțiune cu totul opusă activității lor.

Adunarea din Bucuresci s'a mărginitu numai a se rosti în privința organizațiunei politice a țărilor române, dicîndu că principiu, și pôte că avea cuvîntu, că de vreme ce Europa deja recunoscuse țărilor române deplina autonomie, apoi Europa nu avea misiune de a interveni în organizațiunea dinăuntru a statelor române. Adunarea din Bucuresci proclamă numai bazele organizațiunei politice, adică cunoscutele pe atunci patru sau cinci puncte:

- a) Autonomia Principatelor,
- b) Unirea lor,
- c) Unu Principe străinū în capul noului Stat,
- d) Neutralitatea țerei și
- e) Unu guvernū reprezentativū constituționalū.

Aceste puncte odată recunoscute de Europa, aparținea națiunei române, din nou convocată, a se rosti asupra tuturor chestiunilor privitoare la organizațiunea dinăuntru.

Adunarea-mumă din Iași n'a urmatu totu așa. Noi, reprezentanții moldoveni, în privința dorințelor noastre pentru organizațiunea politică a statului român, amu urmatu pe frații noștri reprezentanții Munteniei: și noi amu cerutu recunoscerea autonomiei țerei, unirea lor sub unu Principe străinū, neutralitatea și regimul constituțional parlamentar;

dar n'amău voită a ne opri aci. Făcendă reservele năstre în privința dreptulă ce voia Europa a-și însuși, adecă de a interveni în organizațiunea dinăuntru a unei țeri a cărei autonomie nu se pune în îndoială de nici o putere europenă, totuși amă credută că era bine — și astădă recunoscă că bine amă făcută — să exprimămă Europei și chipulă nostru de vedere în privința reformeloră dinăuntru, adecă cum înțelegemă noi să facemă din patria năstră ună Stată europenă, o societate europenă și democratică.

Dela întâele năstre ședințe Adunarea din Iași a făcută ună programă despre deosebitele cestiuni asupra căroră înțelegemă a ne rosti. Acestă programă cuprinde ună plană întregă de reforme: organizațiunea politică, administrativă, financiară, drepturile și îndatoririle cetățenilor, reforma clerului, desființarea clăcei și emanciparea proprietăței, și tôte cele-lalte reforme cari băteau la ușa.

Noi ne dăceamă, cu dreptă cuvintă, că a arăta Europei dorințele năstre de a ne europenisă patria, era a atrage simpatiile și sprijinulă mariloră puteri și a însesi opiniei publice din străinătate. Credeamă c'amă nemerită urmândă acestă drumă.

Comisiunea internațională compusă din reprezentanții mariloră Puteri, și întrunită în Bucuresci și-a însușită mai tôte dorințele exprimate de adunarea ad-hoc a Moldovei, și pe acestea și-a întemeiată raportulă seă către Congresă. Pe dorințele Moldovei s'a întemeiată și Europa în elaborarea și încheierea Convențiunei de la Paris, care, cuprindendă soluțiunile rostite de noi Moldoveni, ne-a fostă octroiată, și a și fostă primită de noi ca o adevărată Constituțiune până la înlocuirea ei prin Statutulă din 2 Maiă 1864 și prin Constituțiunea năstră națională din 1866.

În adunarea năstră ad-hoc punctele principale ale reformeloră fură încredințate spre studiare la deosebite comisiuni rânduite din sinulă Adunărei. Statornicirea drepturiloră politice ale Româniloră fu încredințată unei comisiuni compusă din Michailă Kogălniceanu, Vasile Mălinescu, Costache Rola, D. Miculescu, I. Fotea, D. Cozadini, și I. Chrisanti. Raportoră era numită repausatulă Vasile Mălinescu.

În ziua de 29 Octombrie 1857 Vasile Mălinescu cetă raportul său asupra punctului VII, atingător de egalitatea înaintea legii, accesibilitatea tuturor Românilor la toate funcțiunile Statului, așezarea dreaptă și generală a contribuțiilor, supunerea tuturor la conscripțiunea militară.

Proiectul de încheiere a fost modificat prin câte-va amendamente în considerante propuse de Dimitrie Rallet; apoi Adunarea, prin sculare și ședere, a adoptat în unanimitate și cu aclamație desființarea privilegiilor de clase.

Vice-Președintele Constantin Negri, felicitându adunarea pentru vottul ei, a adăogăt că abnegația vechilor clase privilegiate arată patriotismul care insuflă adunarea, căci era un act ce avea a fi pretutit nu numai de nație, dar și de Europa și de istorie.

Actul votat, care abătea un arbore secular, este prea important spre a nu-l reproduce împreună cu subscrierile cetățenilor cari au dat țerei organizațiunea democratică de aci. Il reproduce aci întregu precum est publicat în No. 7 al *Buletinului ședințelor Adunării ad-hoc a Moldovei*:

«Astăzi, anul una mie opt sute-cinci-șeci și șapte, luna Octombrie în două-șeci și nouă zile;

«Luându aminte că legile unui Stat sunt sufletul său, că dela principiile care predomină la alcătuirea legilor atărnă viața, puterea și propășarea națiilor;

«Luându aminte că singurul mijloc de a vindeca rănil de care pătinesce astăzi țera este așezarea unor legi înțelepte, îmbinându datinele vechi, trebuințele de față și cererile vécului;

«Luându aminte că respectul către legi este cea întâiu condiție a trăiniciei lor;

«Că o lege atunci pôte fi mai respectată, când eșită din sînul nației, va avé de o potrivă pentru toți aceeași măsură,

«Că dreptatea cere dar ca toți să fie egali dinaintea legii;

«Luându aminte că cea mai sfântă datorie a fie-cărui este de a contribui la susținerea statului,

«Că după datinele vechi nimeni nu era scutit de la nici o îndatorire către stat,

«Că boerimea abea la 1737, prin chrisovul Domnului Mavrocordat, pentru întâia oară s'a scutit de dajdie și alte dări către visterie,

«Că în urmă, sprijinind sarcinile statului mai mult numai asupra unor clase, s'a făcut împovărătoare pentru ele;

«Luându aminte că de la drépta cumpănită așezare și repartitie a contribuțiilor atâră nu numai prosperitatea materială a unei țări, dar în parte chiar și propășirea ei morală și intelectuală,

«Că cu dreptul este, ca în măsură cum garantéază statul la toți de o potrivă toate folósele și îndemânările, de asemenea cu toți să se supue dărilor în proporția averii lor fără deosebire;

«Luându aminte că darca ómenilor la óste este o îndatorire pentru paza țerei, și siguranța fie-căruia cetățén,

«Că, precum óstea este menită a apăra patria comună, latorii sunt cu toți de o potrivă și fără deosebire, să se supue la conscripția militară;

«Luându aminte iarăși că eficacitatea legilor atarnă de la stricta lor punere în lucrare,

«Că meritul singur fără nici un fel de altă considerație saú distincție, trebuie în viitor să fie un titlu îndestulător pentru a pute ajunge la toate funcțiile statului,

«Că această puțință trebuie a se recunósce fie-căruia,

«Că numai prin legiuiri înțelepte și drepte, nația română póte înainta pe calea propășirii;

«Luându în privire, în sfirșit, că privilegiile de clase trebuie a fi desființate;

«Adunarea ad-hoc a Moldovei doresce a se adopta la viitoare reorganizație ca principii fundamentale:

«I. Privilegiile de clase vorú fi desființate în România,

«II. Egalitatea tuturor Românilor înaintea legii,

«III. Așezarea dréptă și generală a contribuțiilor în proporție cu averea fie-căruia fără deosebire,

«IV. Supunerea tuturor la conscripția militară,

«V. Accesibilitatea pentru toți Români la funcțiunile Statului.

«Votéză *pentru* șapte-deci și trei membri, și anume DD: P. Sf. Sa Episcopul Nectarie Hermeziu, P. Sf. Sa Episcopul Filaretu Scribanu, P. Sf. Sa Episcopul Calinicu Miclescu, Preacuvioșia Sa Archimandritul Neofitu Scribanu, Preacuvioșia Sa Archimandritul Melchisedec, Sf. Sa Economul Dimitrie Matcașu, Dimitrie Miclescu, Constantin Bădăreșu, Dănilă Balanu, Dr. A. Fētu, Dimitrie Cozadinu, Basile Mălinescu, Michailu Kogălnicenu, Iancu Docanu, Gheorghie Masianu, Dr. C. Vârnavu, Dimitrie Savinu, Niculae Cananau, Ștefanu Călinu, Simionu Stanciu, Sebastianu Cananò, Alecu Jianu, Constantin Morșunu, Gheorghe Vîrlanu, Teodoru sin Pavelu, Dimitrie Grigoriu, Grigorie Balșu, Michailu Jora, Constantin Ostahi, Dimitrie Gheorghiadu, Gheorghe Sturdza, Constantin Sturdza, Gregorie Vârnavu, Iancu Levărdă, Constantin Rosetă, Dimitrie Krakte, Ionu a Babei, Petru Brăescu, Ionu Rôtă, Vasile Sturdza, Alecu Teriachiu, Ioniță Hrisanti, Vasile Balaișu, Constantin Iacovaki, Lascaru Catargiu, Iancu Fotea, Răducanu Sava, Alecu Cuza, Grigorie Suțu, Manolaki Costaki, Vasile Stanu, Dr. Costinu, Niculae Carp, Constantin Sturdza (Vaslu), Ionu Olariu, Dimitrie Ghidionescu, N. Catargiu, Nicolae Bosie, Pandelachi Croitoriu, Nicolae Iamandi, Lazaru Galiardi, Iancu Cantacuzinu, Grigorie Costaki, Constantin Știunu, Ionu Roșca, Timofti Sacalovă, Dimitrie Raletă, Constantin Hurmuzaki, Petru Mavrogheni, Anastasie Panu, Constantin Rola și Constantin Negre.

«Iar *contra* nu a fostu nimene. S'aŭ abținut de a vota d. Dimitrie Romov. N'aŭ fostu față la votare Inaltu Prea-sfinția Sa Mitropolitul și DD. Iordachi Pruncu, Vasile Nicolau.

«Conformu § 79 din Regulamentulu Adunărei d. Vice-Prezidentulu declară că Adunarea a încuviințat.»

Sanctiunea acestui votu a dat'o Europa mai cu deosebire prin articolulu 46 alu Convențiunei din Paris.

Națiunea întrégă a acceptatū marea reformă, și fie-care, foști domni, boeri mari, boeri mici, trepte privilegiate, aŭ primitū reforma egalitară, lepădându chiar fără legi speciale totū ce deriva din vechiul regimū, totū ce semăna chiar cu vechiul regimū. Așa, fără chiar

lege specială, boerii s'au desbrăcatu de titlurile bizantine, cari formau *Archondologia* română și s'au supus la dările generale către Statu.

Pentru istorie voiu aminti că numai doi boeri, foști privilegiați, s'au arătat împotrivor marei reforme: în Moldova repausatul Vornicu Iordache Beldimanu s'a refusat de a plăti contribuțiunea personală, lăsându de a i se împlini căciula pentru acoperirea acestei dări; în Țera Românească singur repausatul Ioanu Manu a urmatu a subscrie până la mórtea sa «Ioanu Manu, Mare Vornicu.»

III.

Emanciparea țăranilor.

Vinū acum la ultima și marea reformă operată de generațiunea mea : Desființarea clăcei, emanciparea brațelor și deplina improprietărire a țăranilor pe pământurile muncite de ei.

A face istoriculū cestiunei rurale în țările române este a scrie însăși istoria a trei secole de impilări făcute poporului românū. Tomurī întregi arū trebuī spre a arēta cum Domniī romāni veniți din Maramureșū și din Făgărașū spre a funda statele române, Moldova și Muntenia, aū găsitū aceste țări nu pustiuri ci locuite de populațiunii sdravene, moșnașe și libere ; cum acestea în cursulū vécurilorū și sub Domniī cei mai valoroși, dreptū rēsplată a lungilorū lupte ce aū susținutū pentru apērarea și mărirea marei moșii, Patria, aū fostū prefăcuți în robi, lipiți pământului sub nume de *rumāni* și de *vecini*. Ca țăranī blânđi și răbdători aceștia aū răbdatū munca și iobăgia, dar pururea, la ivirea orī-cărei inimi de Domnū mai bune, neconținutū aū speratū și aū cerutū dreptate.

Eruditulū nostru colegū, bunulū meū amicū Alexandru Papadopol-Calimachū, a descrisū douē ȝile din istoria secolului din urmă, carī, în bolta négră a tiraniei și a cruđimei, strălucescū ca singure douē stele, ca singure douē puncte luminose, — ȝilele din 3 Augustū 1746 și 6 Aprilie 1749 când în Bucuresci și în Iași, sub unū Domnū fanariotū, adunările cu soborū aū desființatū *rumānia* și *vecinētatca*.

Desrobirea *de jure* a țăranilorū romāni s'a proclamatū prin aceste douē acte memorabile. Inșă *rumāni* și *vecini* aū continuatū de a mai fi

priviți ca Țigani, de a mai fi vînduți ca Țigani, tatălă la unul, mama la altul, fiulă la unu alu treilea și fiica la unu alu patrulea cumpărătoră; dar țeranii, deși decretați slobozi, totu au rămasu lipiți pămîntului, continuându a munci totu anulă fără milă și cruțare moșiile boeresci și mănăstiresci.

În totu secolulă alu XVIII-lea Statulă, luându în privire că numai țărănimea plătea dări, că numai țărănimea purta tôte sarcinele publice; vedëndu sërăcia și apoi chiar fugirea peste hotare a populațiunei rurale, se încercă a regula acéstă muncă, a pune capu nesafului proprietarilor de moși.

O literatură întregă forméază urbariile, ponturile și așezemînturile pentru determinarea muncéi, dar vre-o prefacere mare nu se opera cu tótă protecțiunea Domnilor și îngrijirea visternicilor de a îmbunătăți sörtea materiei imposabile, singura care era chemată a umplé lada vistieriei. Forța lucrurilor era mai puternică decât chiar legiuirile domnesci.

Țëranulă era singurulă factoră, singurulă venită alu boerului; și nu trebue să ne mirămă de acéstă, dacă chiar după promulgarea art. 46 din Convențiunea de la Paris, care rostca că se va proceda fără întârziere la revisiunea legéi care reguléază relațiile dintre proprietarii de moși și cultivatorii de pămîntă, în vedere de a îmbunătăți sörtea acestoră din urmă. — în anulă 1862, în plină parlamentă, întaiulă Primă-Ministru alu României-Unite proclama tristulă și durerosulă adevëru că brațele țëranului constituiaă capitalulă proprietariloră.

Ce reformă, ce ușurare se putea face când Domniă aveaă dinaintea loră pilda morței silnice a bătrânului Grigorie Ghica Moldovénulă, căduță victimă, nu atătă a protestului sêu patriotică contra luăreă Bucovinei, câtă a plângeriloră și intrigiloră boeriloră către Pörtă, pentru că Domnulă patriotă ușurase condițiunea muncitoriloră de pămîntă, regulându și mărginindă munca loră la 12 zile în cursulă unui ană.

Însă este cu neputință de a mă întinde asupra cestiunei rurale în treculă; voiă atinge numai faptele petrecute în timpurile generațiunei mele, acele fapte la cară amă asistată saă ca spectatoră saă ca împreună făptuitoră.

Ideile de emanciparea țăranilor români nu le-am avut numai eu, culese în timpul vieții mele de student la Universitatea din Berlin; le-au avut toți junii mei contemporani, fie că ei s'au adăpatat la sorgintea civilizațiunei germane, fie că ei s'au nutrit de civilizațiunea francesă. Toți câți ne-am ȳntors ȳn țeră din școlile străine, ne-am dat de misiune: desrobirea țăranilor de lanțurile iobăgiei, a pontului și a clăcei; constituirea proprietăței mari și mici ca proprietate liberă și absolută, ca proprietatea occidentală. De aceea or ȳ când ȳn țeră sau ȳn străinătate junimea română, ȳn adunările sale, a fost ȳ chemată a se rosti despre reformele cari trebuiau a se introduce ȳn România, ȳntăia reformă, care primă pe tôte cele-lalte, era emanciparea țăranilor.

La 1840 tinerii români din Paris ȳnură o ȳntrunire ȳn care Costache Negri proclamă necesitatea ȳmproprietării țăranilor, ca o reformă de care atărnă ȳnsuși viitorul Statului român. ȳn 1846 Nicolae Bălcescu a publicat ȳn «Magazinul ȳ istoric ȳ» lucrarea sa asupra stărei sociale a muncitorului plugar ȳn statele române, ȳn care fie-care frasă este un ȳ strigăt ȳ la cer ȳn favorea nenorociților asupraș. Astădi ȳncă acestă lucrare este pledoierul cel ȳ mai elocuent și cel ȳ mai veridic ȳn favorea marei reforme, care de abia s'a putut s'evêrși ȳn 1864. Cuvintele lui Bălcescu ȳn curênd ȳveau să pună cestiunea la ordinea zilei. Tôte spiritele luminate, tôte inimile fierbinți ȳși ȳnsușiră soluțiunea cestiunei ca un ȳ țel nobil al activității vieții lor.

Doi ani ȳn urmă, ȳn 1848, revoluțiunea din Bucuresci, prin proclamația sa, adresa următorele frumose cuvinte ȳn favorea țărănimei române:

«Poporul român ȳmparte dreptatea de o potrivă la toți, și dreptatea o dă pentru toți și mai virtos pentru cei sêraci. Sêracii, sâtenii, plugarii, hrănitorii orașelor, fii patriei cei adevêrași, ce au fost defăimași atăt ȳn delung cu numele glorios de *Român*, ce au purtat tôte greutățile țerei prin munca lor de atâtea vêuuri, au lucrat moșii și le-au ȳmbunătățit, au hrănit pe strămoșii proprietarilor, pe moșii lor, pe părinții lor, pe acești proprietari ȳnșiși, și au drept ȳnaintea generosităței proprietarilor, ȳnaintea dreptăței patriei, — ȳși cer o pãrticică de pãmînt ȳndestulă pentru hrana familiei și vitelor sale, pãrticică rescumpêrată de atâtea vêuuri cu sudorile lor. Ei o cer și Patria

le o dă, și Patria iară ca o mamă bună și dréptă va despăgubi pe fiecare proprietarū de mica pārticică ce o va da sēracului ce nu are pāmîntulū sēū, după strigarea dreptăței, după glasulū Evangheliei, după inima cea frumósă a Romānilorū, în care aū aflatū parte străinii în totū-deauna necum frații lorū, hrānitorii lorū, tārīa lorū cea adevērată. Claca dar și acea infamă iobāgie se desființēză; lucrarea la lucrulū dru-muřilorū se desființēză; sātēnulū fără pāmîntū se face proprietarū și tārīe neinvinsă celorū mai avuři în tolosulū tuturorū și în paguba ni-mulū; visteria va despăgubi pe toți!»

În Moldova junimea refugiată la Cernăuți formulă și ea programulū sēū politicū, economicū și socialū sub tilulū de «Dorințele partitului naționalū din Moldova». Redacțiunea mī-a fostū încredințată mie, carele am și publicatū acestū actū într'o broșură tipărită în Cernăuți. Iată punctulū privitorū la cestiunea țērānescă, cum se dicea pe atuncī: «Art. V. A se oborī boeresculū și a se face proprietari pre toți gos-podarii sātēni, dāndu-se însă o dréptă despăgubire vechilorū stāpāni a pāmîntului; acēstă despăgubire și modulū ei se vorū hotārī de cea în-tāia obștēscă adunare.....» Pe urmă urmēză, după acestū punctū, o lungă expunere a motivelorū legale și ale necesitățilorū economice carī reclamaū acēstă reformă. Acēstă reformă a rēmasū numai ca o profesiune de credință a viitorului pentru partidulū naționalū; realizarea reformei a fostū însă statornicū urmārită de propuitorii ei în tōte ocasiu-nile și în cursū de 16 ani, până la 1864.

Nu a fostū totū așa în Țēra Romānescă.

Îndată după proclamarea guvernului provisoriiū s'a orēnduitū o co-misiune compusă de reprezentanți ai proprietarilorū mari și de depu-tați sātēni ca să desbată amēnunțele reformei și despăgubirea cuvenită proprietarilorū; vice-președinte acestei comisiuni era bētrānulū Ioanū Ionescu, fratele iubitului nostru colegū Nicolae Ionescu, și care astādi își petrece adāncile sale bētrānețe la proprietatea sa Bradulū din ju-dețulū Romanū.

Desbaterile acestei comisiuni publicate în «Prunculū Romānū» sunt fōrte instructive, și sunt datorū a recunōsce că partea frumósă și se-riōsă a desbaterilorū nu aū făcut' o proprietarii reprezentați prin d-nii

Lenș, Robescu și Lahovari (nu li se spun prenumele în protocoale). Preotul Neagu, deputații săteni Bada, Ene Cojocaru și Scurtulescu, se deosebesc din contră prin serioșitatea cuvîntului, temeinicia argumentelor și chiar elocința cu care au apărât cauza țărănească. Un singur cuvînt n'a fost rostit propunînd luarea pămînturilor lucrate de țărani fără o deplină despăgubire.

La întrebarea făcută de reprezentanții proprietarilor: cu ce țărani, săraci cum sunt, vor putea despăgubi pe proprietari? Deputații țărani, ridicîndu brațele lor înnegrite de arșița sórelui și pline de rănile muncii silnice, le au răspuns: «Cu aceste brațe robite, noi am muncit vécuri și am purtat toate cheltuețele stăpînitorilor de moșii; libere brațele noastre vor munci îndoit și fiți siguri că nu vă vom lăsa păgubași de ce dreptatea țerei va hotărî să vă plătim.» Acest limbaj în gura țăranilor, în loc de a liniști, întărită reacțiunea. Strigătele lor din ȕi în ȕi se ridicau mai tare, ele își găsiră un vinovat răsunset în tabăra dușmanilor mișcării naționale, încurajați și prin scirea că armatele turcescă și rusescă se apropie de hotarele României.

Locotenența Domnescă slăbi înaintea acestei reacțiuni, și prin decretul său purtîndu numele lui Tell, Eliad și N. Golescu, cu data de 19 August 1848, ea suspendă ședințele comisiunei sale, mai drept vorbind, desființă însăși comisiunea. Locotenența merse mai departe: ea ordonă chiar pe cale executivă îndatorirea sătenilor de a face arăturile de toamnă!

Negreșit că această măsură era de natură a agita populațiunile rurale și a le face a-și pierde încrederea în hotărîrile Locotenenței Domnescă, hotărîri cari purtau titlul de *Dreptate și Frăție* și erau făcute *În numele poporului român*. Locotenenții princiarî se siliră a liniști spiritele prin o nouă proclamațiune ce o am sub ochi. Ea este datată din 6 Septembrie 1848, și se silește a găsi o scusă a măsurilor silnice decretate mai înainte în contra proclamațiunei din 11 Iunie, luîndu ca pretext că cele mai multe moșii din Țera Românească fiind date cu arendă, contracțiî ar încerca pagube și ar alerga la pretenții neprecurmăte. Acestea fiind cuvintele, ȕice decretul, ce au silit pe guvern la luarea măsurilor poruncite până astăzi, Locotenența socotesc însă

de netăgăduită datorie a sa de a da în cunoștința țerei, că încă dela 11 Iunie articolul 13 alu proclamației este consfințit și clăcașii voru fi scutiți și liberi de clacă, de iobăgie, de ȃiua de plugu și de carulu de lemne, fără a mai pute nici o silă a-i mai întorce la aceste îndatoriri asupritore.

Dumneđu să alégă din aceste decrete contradicătore!

Guvernulu provisoriu din Bucuresci reculă dinaintea invasiunei armatelorũ turcesci și rusesci.

Revoluțiunea a fostu înăbușită, și cu dînsa înăbușite au fostu tôte reformele proiectate. Numai generosulu sânge alũ pompierilor eroi vërsatũ în delulu Spirei, a salvatũ onórea Patriei în doliũ. După aceea jugulu secularũ s'a reîntemeiatũ mai tare și mai crudũ asupra grumađilorũ bieșilorũ țëranĩ și acësta sub protecțiunea baionetelorũ străine.

Se subscrise Convențiunea dela Balta-Liman. Adunările legiuitoře se suspendarã și, în loculũ Domnilorũ aleși de țëră și pe viëtă, se numirã în Constantinopolũ, cu aprobațiunea Rusiei, doi Domni numai pe șëpte ani, Barbu Știrbei în Bucuresci și Grigorie Ghica în Iași. In acele ȃile de restriște, Provedința dëdũ însă țëranilorũ o mângâiere prin calitășile Domnilorũ noũ numiți. Barbu Știrbei era unũ bunũ și înțeleptũ administratorũ și Grigorie Ghica era unũ bunũ patriotũ, o inimă generosă aprinsă de iubirea poporulu sëu.

După dispoșițiunile luate de Curșile *suzerane* și *protectrice*, precum se ȃicea pe atuncĩ, Domniĩ numirã douë comisiuni însărcinate de a elabora nouë proiecte de reformare a relașiunilorũ dintre proprietariĩ de moșii și dintre cultivatorii de pãmîntũ. Aceste proiecte, odată făcute, ele fură întărite printr'unũ hatiserifũ alũ Sultanulu și publicate apoi de către Domniĩ în ambele Principate.

Nouele legiuiři se resimșiră de agitațiunea țëranëscă.

În Tëra Romănëscă autorii mișcãrei naționale proclamaseră emanciparea țëranilorũ prin desfiinșarea clăcei și împroprietărirea lorũ; acëstă proclamație devenise pentru țëranii munteni o evangëlie, o legendă. Proprietariĩ, de altă parte, tăgăduiau țëranilorũ ori-ce dreptũ asupra

moșiilor. Vodă Știrbei, mare proprietar, introduse dar în legiuirea sa acestu din urmă ordinu de idei: tăgada țeranului a orî-ce dreptu asupra pămîntului, chiar a acelor drepturi cari le erau recunoscute de secolî, recunoscute, în cele din urmă, chiar de Codul Caragea.

Țeranii fură clasificați în noua legiuire de simpli *chiriași*. La fie-care șapte ani stăpânii aveau dreptu de a isgoni de pe moșie prisosul populațiunei fără despăgubire chiar pentru casele și sădirile lor; mai reu decît în Turcia, decît în Dobrogea, unde, la intrarea lor, Românii au găsitu legea otomană recunoscîndu ca proprietate *mülk*, adecă proprietate absolută, casa și sădirile țeranilor, fie musulmani, fie creștini.

Însă aplicarea acestei legi a găsitu o împotrivire hotărîtă, absolută din partea țeranilor în totă Muntenia. Omenî de ordine ca totu d'a una, nerevoltându-se nicăiere, precum vécuri au făcutu și părinții lor, țeranii resignați, dar sperîndu timpuri mai bune, dreptu singură împotrivire au statu cu brațele încrucișate în locu de a le pune la muncă.

Acéstă atitudine fermă a datu de gîndire și Domnului Vodă Știrbei, bun administrator și mare gospodar; elu înțelese totă gravitatea situațiunei, elu lăsă dar să se realizeze acea ce însăși legiuirea sa ȳdice, că legiuirea avea de scopu numai ajungerea la sêvêrșire de alcătuire saũ tocmeli agricole de bună voie sêvêrșite între proprietarii de moșii și între cultivatorii de pămîntu. Și așa se și întîmplă: mai nicăeri noua legiuire nu fu pusă în lucrare; proprietarii se mulțumiră să li se dea de către țeranî dijma din semănăturile făcute de ei, să li se lucreze câte-va pogóne ca rușfetu și să li se dea câte una saũ duoê podveđi, iar moșia întregă rêmase în folosul țeranilor.

Acéstă reformă era departe de principiul creării micei proprietăți, proprietăței absolute și individuale urmărite de generațiunea progresistă. Legea lui Vodă Știrbei crea unu felu de comunismu, care a îngreuiatu multu aplicarea legi rurale din 1864.

N'a fostu totu așa cu noua legiuire din Moldova.

Grigorie Ghica de abia instalatu Domnu își formă noulu său ministeriu din bărbați luați din partidul național saũ partisanî ai noue-

loră reforme, și anume: Alexandru Sturdza, președinte de consiliu și ministru de interne, bărbat carele, în calitate de vistieră, sub Domnia lui Michail Sturdza, s'a arătat pururea cu mare îngrijire pentru țărani ca materie imposibilă; el luă de director pe Costache Rolla; — Prințul Gheorghe Suțu la departamentul de finance, avându ca director pe Ioan Silion; — Alexandru Costache Sturdza, repausatul nostru consul general la Salonic, a fost numit postelnic, secretar de Stat; — la departamentul justiției, Petru Rosset-Bălănescu, părintele lui Neculae Rosset-Bălănescu, ministrul de externe sub Cuza-Vodă și carele m'a ajutat mult la înlăturarea piedecilor și intrigilor în contra decretărei și aplicărei legei rurale din 1864; Director al ministeriului Justiției a fost numit Dimitrie Rallet, acela carele în 1848 a scris o întrăgă literatură în contra regimului lui Michail Sturdza și în deosebă «Plutarchul Moldovii»; — la hătmănie sa ministeriul de război a fost numit Teodor Balș, dis tinerul și viitorul caimacan, după retragerea din domnie a lui Grigorie Ghica, la începutul războiului turco-rusesc din 1854; — la vornicia biserică și epitropia învățătorei publice, în alte cuvinte la ministeriul cultelor și instrucțiunei publice, a fost chemat Nicu Ghica Comăneștenu, văr al Domnului, patriot înflăcărat, spirit înalt, partisan infocat al reformelor sociale, și care întrunea în el toate calitățile bune, fără un singur defect, ale Ghiculesilor; — șef poliției capitalei a fost numit Petru Mavrogheni, viitorul și cel mai capabil bărbat de financie al României.

Cu un asemenea Domn ca Grigorie Ghica Vodă și cu așa ministri, noua lege rurală nu putea să fie decât o lege de progres, decât o lege blândă părintească pentru țărani. Noua legiuire consfinți drepturile seculare ale țăranilor, hotărî ca ogórele țărănești să fie alese și stâlpite, țărani să nu pótă fi strămutați din ele; se desființă dijma și toate angariile lor. Munca datorită către stăpânii de moși era bine determinată. Acestă lege era înainte mergătoare și pregătitoare legei rurale din 1864. Dacă ea n'a produs efectele salutare cari se așteptau de bunul Domnitor, cauza trebuie căutată în a-totă puternicia pro-

prietarilor, în slăbiciunea guvernului, care, prin însăși instituirea sa, era provisoriu și, prin urmare, fără putere.

Iată în ce stare se găsea ajunsă cestiunea rurală, când Tractatul de Paris decretă că populațiunile din țările române vor fi consultate, și când în Adunările-mume, țeranii, pontasi, clăcașii, iobacii, veniră de luară locă alături cu foștii Domni, cu boerii stăpâni de moșii, cu Episcopii și cu egumenii de la mănăstiri (și aceștia erau stăpâni de moșii și adesea mai impilatori pentru țeranii decât chiar boerii însărcinați cu datorii și cu numerosă familie.)

În adunarea din Iași, cu deosebire de cea din București, cum am arătat mai sus, între alte reforme de organizație dinăuntru, a venit la ordinea zilei și chestia legii rurale.

Deputații țeranii, în număr de 14, au venit în mijlocul nostru slabi, purtându pe fruntea lor stigmatele muncii silite, și potă dice chiar goi. De pudore pentru străini și pentru Adunarea în care ei în traă ca reprezentanți a mai multă de ună milionă de impilați, Unioniștii s'au grăbită a le înlesni cumpărarea de haine nouă.

Țeranii moldoveni, în desbaterile Camerei ca și fiii lor în câmpiile Bulgariei, au dovedită că în vinele lor curge încă sângele Romanilor cuceritorii lumei. Respectuoși, dar fără înjosire către nobilii lor colegi și stăpâni, însă liniștiți și fermi ei s'au arătat pururea demni, chiar când în față li se tăgăduiau drepturile, chiar când li se impută lena ca causă a sărăciei lor; ei în curându, prin atitudinea lor, au ajunsă a impune stimă chiar asupritorilor lor. Cu dreptă cuvântă dar li s'a aplicată numirea de *talpa casei*, numire care eu am scris-o sub fotografia reprezentându pe deputații pontasi și pe care am trimis-o lui C. A. Rosetti. (Ună exemplară din această fotografie se află încă astăzi expusă în sala de conferințe a Camerei noastre de deputați.)

În marea luptă pentru Unire deputații țeranii au resistat la tôte încercările de corupțiune și promisiunile separatiștilor; ei au stată credincioși alături cu unioniștii. Și când, în ziua de 7 Octomvrie 1857, în a șeptea ședință, Adunarea ad-hoc a votată, afară de două voturi, ală logofetului Alecu Balșă și ală locoșitorului Episcopului de Romană Hermeziu, propunerea pentru Uniunea Principateloră prezentată de mine

și când votul s'a proclamat de Președinte, Ioan Rótă, deputatul țăranilor din județul *Putna*, a exclamat în gura mare în numele celorlaltă deputați clăcași: *noi nu scim a ură, dar Dumnezeu scie a se îndura.*

În ziua de 9 Novembre 1857, în a 16-a ședință a Adunărei, repausatul Anastasie Panu, a dat cetire propunerii locuitorilor pontăși exprimându dorințele țăranimei. Această propunere este una din pleduariile cele mai elocinte în favoarea țăranilor; ea descrie cu litere de foc suferințele seculare ale muncitorilor; altminte'ea nu contestă nici un drept, nu cere nimic gratuit de la proprietari decât liberarea brațelor prin rescumpărarea *boerescului* (clăcei), și prin urmare a rămâne în mâna lor ca proprietate absolută pământul cultivat de ei în puterea legilor de pe atunci.

Acest act, o adevărată plângere a unui întreg popor, ar trebui să fie citit și reprodus în întregime a lui; totuși, în vederea scurțului timp ce-mă este dat, mă voi mărgini a celi concludiunea lui; iat'o:

«Suspinul, durerea noastră de toate zilele, dorința cea mai mare pentru care ne rugăm și nopți la Dumnezeu să se îndure, este căderea boerescului; de aceea vrom să rescumpărăm și toate acele cu care suntem împovărați către boerii de moși. Vrom să scăpăm, vrom să ne rescumpărăm de robia în care suntem; vrom să ne rescumpărăm să nu mai fim ai nimănui, să fim numai ai țerei și să avem și noi o țară; am ingenuchiat. am îmbrăncit cu toți; cum suntem nu o mai putem duce îndelung; nu vom să jicnim drepturile nimănui, dar nici al nostru să nu se întunece.

«Din bun și străbun noi am avut dreptul de a ne lucra pământul trebuit pentru hrana noastră și a vitelor noastre, fără să ne pótă nimeni alunga de pe dînsul...

«Să fie deci o adunare obștească unde să avem și noi omeni noștri; să se cernă și să se desbată drepturile boerilor și drepturile noastre, și ceea ce o țară va găsi că suntem dator, cu sudorile noastre vom plăti. Omul, ca să scape din robie și să fie stăpân la casa, vatra și ogrul său, cu tragere de inimă va lucra și se va rescumpara.»

Aceste cuvinte nimenea ađi în România nu le va găsi revoluționare și comuniste, pentru că faptele au dovedit că realizarea cererilor țăranilor făcută în 1864 nu a scădut valoarea proprietăților, ci din contra a îndecit'o, nici a făcut din țăranii despoitori comuniști ai moșiilor străine. Aceste cuvinte, repetu, au stărnit în 1857 o furtună în totă România, bine înțeles din partea stăpânilor de moșii; căci țăranii, avându încredere și în dreptatea cauzei lor și în curajul și sprijinul energic al apărătorilor lor, sperându mai ales în dreptatea Europei, care-și plecase auzul la strigătele de durere ale unui întreg popor, se ținură liniștiți. Deputații lor își sfirșiră plângerea lor prin aceste frumoase și uimitoare cuvinte:

«..... Mântuirea noastră, după Dumnezeu, dela sfatul Puterilor o așteptăm; ele au luat și țin sortii României în puternica lor mână; numai ele pot împlini mărfa faptă de a scote un popor din mormintul în care a zăcut până acum. Biruințele cele mari, câștigate se vor șterge de pe stâlpii cei înalți pe care sunt scrise; petrele se vor preface iarăși în nisip, dar învierea României, săpată adânc în inimile tuturilor Românilor, trecându din strănepoți în strănepoți vor binecuvînta timpurilor viitoare [numele întemeietorilor unu popor.]»

În toate județele proprietari se adunară, formulară protesturi, jalbe, memorii, în vedere de a sprijini proprietatea și de a arăta ca false afirmările țăranilor. Fură unele publicate prin ăiare, altele comunicate reprezentanților Puterilor străine.

Propunerea țăranilor a fostu trimisă în cercetarea comitetelor proprietarilor mari și proprietarilor mici; ea a datu locu la discuțiuni înfocate, la învinovățiri teribile în contra țăranilor; și ce este mai trist și mai durerosu este că acuzările cele mai violente, că refuzurile cele mai absolute de ori-ce reformă în favoarea țăranilor n'au pornit din sinul comitetului proprietarilor mari câtu din sinul comitetului proprietarilor mici. acei cari aveau pe părțile lor de moșie câte 5, 10, multu 15 clăcași. Aceștia țipa mai tare decât acei cari aveau mi de fălci și sute de pontăș; precum în faptă cei dintâi, în sărăcia lor, tractau pe clăcași mai rău (și întocmai ca pe Țigani) decât boerii

bogați, în inima căora la mulți se afla simțeminte compătimitore pentru sôrtea clăcașilor și dintre cari mulți erau în capul reformei emancipatrice. De aceea raporturile, și alu comitetului proprietarilor mari și alu proprietarilor mici, și majoritatea și minoritatea, nu cuprindă nici o soluțiune; deslegarea cestiei, nodului gordianu, se lăsă unei viitoare Adunări legislative, adecă unui viitoru necunoscutu.

Când, în ziua de 18 Decembre, raporturile comitetelor veniră în discuțiunea întregi Adunări-mume ad-hoc, marea sală a ședințelor adunării fu înconjurată de mi de proprietari alergați din toate unghiurile Moldovei și chiar din județele învecinate ale Munteniei. Deputații cari erau pentru o soluțiune favorabilă cererei țăranilor fură mai alesu asediați și amenințați de alegătorii lor. Eă eram în Adunarea din 1857 reprezentant alu proprietarilor mari din Dorohoiu. Trei zile am fostu, potu dice, răstignitu de către moșnașii din acelu județu, aduși anume ca să-mi închiidă gura de a vorbi și să-mi lege mâna de a scrie. Mi se punea înainte că mandatul ce-mi dase nu era ca să desbatu cestiunea țăranescă, ca să dau țăranilor moșiile lor, ci ca să întărescu și să unescu moșia cea mare, România. Cu lacrimi dar am trebuit să mă supun și să mă abțin de ori-ce soluțiune radicală; m'am mărginitu a mă uni cu propunerea prezentată de Dimitrie Rallet și susținută de Vasile Sturdza, Petru Mavrogheni și alți partisan ai emancipării țăranilor, care se mărginea a proclama în principiu *desființarea răsplătirei prin lucru a pământului ce se dă locuitorilor după așezămintele de astăzi* și rezervarea Adunării legiuitoare viitoare de a vota o lege căreia să fie supuși și locuitorii și proprietarii, și care, desvélindu acele principii, să notărască acéstă chestie atât de importantă și demnitară pentru Principatele-Unite.

Acéstă socotință, pe lângă subscriitorii de mai sus, mai cuprinde și subscrierile lui Dimitrie Miclescu, Michailu Jora și Alecu Teriachiu încă în viață, și a lui Neculae Cananău, Manolache Costache, Iancu Fotea și Costache Rolla, trecuți în cea-laltă lume.

Adunarea ad-hoc — potu dice asediată — a votat nu mai puțin decât de ce propunerii; nici una din ele n'a obținut majoritate, trimițendu-se definitivă hotărîre la viitoarea Adunare legislativă.

Resultatul dar a fost *negativ*; un rezultat însă s'a dobândit: despărțirea partidelor pe ținutul chestiei rurale s'a efectuat, formându-se pentru întâia dată atunci în *mod definitiv* partidul liberal și partidul conservator, când mai înainte lumea politică din Moldova era împărțită numai pe ținut politic, adică partidul unionist și partidul separatist.

Cestiunea rurală a mai venit apoi în sinul Comisiunii Centrale dela Focșani; ea a dat loc la lungi și furtunose discuțiuni între liberali și conservatori; majoritatea conservatoare a redactat, în fine, un proiect prin care țăranilor se libera brațele, dar li se smulgea bucășica de pământ muncită de ei sute de ani, lăsându-li-se drept singură mângâiere locuințele și câte-va prăjini de *islază* (*imașu*). Negreșit că acea soluțiune nu era ceea ce aștepta țăranimea după atâția ani amari de răbdare, negreșit că nu corespundea la prescripțiunile articolului 46 al Convențiunii din Paris. Țăranii însă, deși frământați de durere, rămaseră totuși liniștiți, dar de liniștea care precede furtuna, și furtuna o înteaia însăși Comisia Centrală, care, fără scirea și aprobarea puterii executive, puse de se tipări și se împărți prin sate, în mii de exemplare, proiectul nefast votat de ea.

Indată după sêvêrșirea Unirei, în luna Iunie 1862, primul ministru al României Barbu Catargiu, apêrătorul înfocat al proprietății absolute în posesiunea exclusivă a marilor proprietari, înfățișă proiectul de lege votat de Comisiunea Centrală. Discuțiunea asupra acestei legi, afară de timpul ce s'a întrebuințat în secțiuni, n'a reclamat mai puțin decât șapte lungi ședințe, dela 25 Mai până la 6 Iunie, și ședința din 11 Iunie, când s'a dat votul definitiv.

Nu voi intra în amănunțimile acestor lungi discuțiuni, pentru că unii, și din cei mai principali, sprijinitori sau împotriviți ai proiectului de lege elaborat de Comisiunea Centrală, sunt în viață; și, cu totă reserva și delicatețea ce ași întrebuința-o, m'ași teme să nu intru în personalități. Îmi va fi însă permis să spun, și a mă mândri de acesta, că în două lungi ședințe, și anume în zilele de 25 Mai și 1 Iunie 1862, am combătut proiectul înfățișat prin două lungi

discursuri, cari, fie-care în deosebire, n'a ținut mai puțin de la patru până la cinci ore. Am avut de adversar puternic, și prin marele său talent și prin autoritatea sa de primul ministru, pe Barbu Catargiu, cel mai mare și mai convins orator al conservatorilor. În vehemența sa el califică discursul meu de chimeră, o chimeră ciudată, paradoxală, o chimeră cu capul de porumbiță făgăduind multă blândețe, cu trunchiul de aspic plin de venin și cu coda de șopîrlă măglisitoare; învinuindu-mă că am stigmatizat proprietatea cu cele mai degradătoare calomnii, cu un cuvînt am sanctificat principiile lui Proudhon care dice că proprietatea este o hoție; că, în fine, am încheiat cerîndu cu multă umilință a se da țeranului, ca un fel de milostenie, pămîntul ce-l cultivă astăzi.

Cînd asemenea cuvinte se rostesc de către un prim ministru ca Barbu Catargiu și într-o adunare ca cea din 1862, în care erau concentrate toate forțele conservatorilor întruniți din amîndouă țările, rezultatul nu putea să fie decît acel prevădut.

În 11 Iunie, aniversara revoluțiunii din 1848, și două zile numai după mórtea funestă a lui Barbu Catargiu, ucis la uşile Parlamentului prin o mînă criminală, din nenorocire rămasă necunoscută până astăzi, — majoritatea adunăreii, speriată și indignată de o crimă fără exemplu încă în analele țărilor române, nu mai ascultă glasul dreptății, ci, împinsă de ură și de răzbunare către țeran, întru nimic solidar cu un asasinat, nici dorit, nici pregătit, nici sêvêrșit de ei, — a votat ștergerea tuturor drepturilor țeranilor. luarea din mînile lor a ogórelor muncite de ei, dându-le însă drept mîngăcere ca pămînt comunal trei pogóne la moșii de câmp, două pogóne la moșii de mijloc și un pogon și jumătate la moșile de munte, și acesta încă nu ca proprietate absolută, ci numai ca pămînt arendat cu o chirie perpetuă care urma mai târziu a se hotărî de către consiliul județian.

Iată tristul rezultat dobîndit într'un timp care n'a ținut mai puțin decît 14 ani, de la 1848 și până la 1862.

Discutată a fost cestiunea în mod contradictoriu între proprietari

și între țărani, în sinul Comisiunei Mixte din Eucuresci la 1848; discutată a fost cestiunea în sinul Adunărei-mume ad-hoc din Iași din 1857; discutată a fost cestiunea în sinul Comisiunei Centrale legislative din Focșani; discutată a fost cestiunea în prima sesiune a întâiului parlament al României-Unite; și măsura emancipatrice, deși înțelesă de chiar adversarii ei, deși studiată còptă prin atâtea și atâtea lungi și variate discuțiuni, totu se amână din comisiune în comisiune, din cameră în cameră; și țăranul român totu a rămas neclintit în speranțele sale, totu a rămas supus legilor în ființă și a urmatu a fi modelul ordinii și legalității.

Că legea votată de Cameră în ziua de 11 Iunie, ca batjocură a aniversării zilei de 11 Iunie 1848, când mișcarea națională din Bucuresci a decretat marile principii politice și sociale reclamate de poporul român; că acea lege, dicu, nu putea avé ființă, nu putea fi aplicată; că era prin urmare mòrtă în însăși ziua nasterii sale; — au înțeles-o înșiși ministrii cari au urmatu ministeriului lui Barbu Catargiu. Înusuși bătrânul Arsachi, colegul și coreligionarul repausatului ministru și urmașul său în scaunul presidențial, n'a cutezat s'o supue sancțiunei domnesci. Totu așa a făcul și ministeriul Kretzulescu, care a succedat la putere ministeriul Arsachi.

Când, la 11 Octomvrie 1863, am fost chemat în capul noului ministeriu, am găsit proiectul în starea în care el a fost trimis de către președintele camerei preșidenției Consiliului de ministri.

Negreșit că nu ași fi cerut sancțiunea domnescă la un proiect ale cărui temelii eu și cu toți liberalii de ori-ce nuanțe le-amu combătut cu totă energia într'unu șir de 16 ani neîntrerupți.

După ce în sesiunea Camerei din 1863 și 1864 am prezentat proiectele de lege comunale și județiene, secularizarea mănăstirilor închinat și neînchinat și trecerea către Statu a tuturor moșiilor mănăstirești, reprezentându a patra parte din teritoriul României, — și am obținut votarea lor, potu dice, în unanimitate (adecă și de către conservatori și de către liberali), și alte legi de reforme liberale; — în Aprilie 1864 am înfățișat, în fine, și proiectul de lege rurală, astu-

felu precum partidul liberal l'a fostu prezentatū în 1862 în opozițiune cu proiectulū de lege elaboratū de Comisiunea Centrală; dar de aci lucrurile s'au încurcatū într'unu nodū gordianū. Numai pentru că proiectulū de lege a fostu prezentatū și că *Monitorulū* a publicatū în aceeași zi cuprinderea lui, am primitū unū votū de blamū. Publicațiunile înse erau necesare pentru a liniști populațiunile rurale agitate de publicitatea dată proiectulū de lege alū Comisiunei Centrale.

Ministeriulū și-a datū demisia. Domnulū nu a primit'o și camera a fostu prorogată pentru ziua de 2 Maiū. În acestă zi de adunare, din momentul suirei la tribună a biuroului său, a declaratū că nu voesce a tracta cu mine nici cestiunea rurală, nici reforma legei electorale octroiată de streini prin convențiunea din Paris.

Mă oprescū aci.

Descrierea causerulū carī au provocatū lovirea de Statū din 2 Maiū precum și consecințele acestui actū afară din lege nu potū forma obiectulū unei simple conferințe. Și apoi descrierea evenimentelorū din 1864 ar constitui încă o istorie de actualitate, și nu credū că ași face bine dacă m'ași însărcina, celū puținū acum, cu facerea acestei istorii.

Mă voiū mărgini numai a cită ca simple fapte înfățișarea acestui proiectū în desbaterea Consiliulū de Statū și promulgarea sa în ziua de 14 Augustū 1864.

Desbaterea acestei legi a ținutū mai multe zile în consiliulū de Statū, presidatū de însuși Domnulū. Și aci simtū o datorie de a exprima și astădăi recunoscința mea vice-președintelui acelu corpū investitū atunci cu puterile legiuitore, Costache Bozianu, și membrilorū săi A. Crețescu, G. Vernescu, A. Papadopol-Calimachū, P. Orbescu, D. Bolintinenu, G. Apostolenu și câtorū-va altorū spirite luminate, carī m'au ajutatū în grēua întreprindere.

Proiectulū meu s'a modificatū în bine, dar am găsitū o împotrivire la propunerea mea de a se aplica legea de îndată, adecă dela viitorulū 23 Aprilie 1865.

Majoritatea Consiliulū de Statū, cu care s'a unitū și Domnulū, n'a

primită imediată aplicare, ci a amânat-o după trei ani. O asemenea legiuire, o legiuire socială, amânată în aplicarea ei după trei ani, atunci când țera întrégă, proprietari, arendași și mai ales țăranii, toți în picioare, așteptau cu nerăbdare o soluțiune definitivă și imediată; o asemenea amânare, ȋicū, înseamnă însăși condamnarea și sfărîmarea legii.

Imediată după votul Consiliului de Stată cū am depus demisiunea mea în mâinile Domnitorului, declarându că, în calitate de Ministru de interne, cū nu puteam rēspunde de ordinea publică, că nu aveam îndestule mijloce de esecutiune pentru ca, odată ce se va lăți Buna-Vestire a desființării clăcei, a liberării brațelor și a emancipării ogórelor lor de orice sarcină și angarie către stăpânii de moși, să pot îndatora pe țăranii trei veri de-a rîndul a mai face claca saū boerescul.

«În dosul fie-cărui clăcaș mi-ar trebui câte un jandarm, ȋisei Domnului; și dacă Măria Ta ai avé atâți jandarmi câți sunt țăranii, și încă nu Te-ai slătui să faci de ei o asemenea întrebuințare, și nici că ordinele Măriei Tale ar fi ascultate, pentru că și jandarmii (pe atunci se ȋicea «călărașilor» *dorobanți*) sunt clăcași saū fii de clăcași.»

Vorba francezului «la nuit porte conseil» s'a îndeplinit spre fericirea țerei, spre gloria Domnului.

Cuza-Vodă, mai bine avisat și după o matură sfătuire cu el însuși, a cumpănit temeiurile importante ale aplicării imediate a marei reforme. Mi-a înapoiat dar demisiunea, și m'a împuternicit să pledez înaintea Consiliului de Stată necesitatea de a reveni la imediată aplicare a acestei legi. Consiliul de Stată și Ministeriul amă convenit ca legea să se puie în lucrare de la 23 Aprilie 1865, împuternicit fiindă însă Guvernul de a înainta până atunci lucrările pregătitoare de constatare și de marcarea prevădute prin noul așezămînt.

Primescă aci recunoștința mea, fostul meu coleg la acel ministériu și actualul meu coleg în Academie, d-lă N. Kretzulescu; nu mai puțină confundă această recunoștință onorabilului d-nă G. Vernescu și colegului meu în Academie, d-lă Alexandru Papadopol-Calimachă supraviețuitori, cu d-lă Orbescu din acel luminat Consiliu de Stată, carele, puindu-se mai pe sus de toate considerațiunile, și dificultățile politice de pe

atunci, au împreună lucrat și puternic contribuit *la sêvêrșirea unei reforme care a schimbată fața economică a României.*

Legea s'a promulgat și publicat în ziua de 14 August, și până în ziua de 15 ea a fost împrăștiată mai în toate satele României, și în sunetul clopotelor cetită și binecuvîntată în bisericile lor.

Legea a fost precedată de o proclamațiune a Domnului *Către iocitorii sătești.* Acastă proclamație este testamentul politic al lui Cuza-Vodă.

Mari greșeli el a făcut, dar acastă proclamație nu va peri nici din inima țeranilor, nici din istoria României.

Să-mi fie permis a da cetire proclamațiunei:

«Sătenilor!»

«Indelungata voastră așteptare, marea făgăduință dată vouă de Inaltele Puteri ale Europei prin art. 46 al Convențiunei, interesul Patriei, asigurarea proprietății lonciare și dorința Mea cea mai vie s'a împlinit.

«Claca (boerescul) este desființată pentru d'a pururea, și de astăzi voi sunteți proprietari liberi pe locurile supuse stăpânirii vostre, în întinderea hotărîtă prin legile în ființă.

«Mergeți dar, mai înainte de toate, la pôlele Altarului, și cu genunchele plecate, mulțumiți A-Tot-Puternicului Dumnezeu, pentru-că, prin ajutorul său, în sfîrșit ați ajuns a vedé acastă și frumoasă pentru voi, scumpă inimă Mele și mare pentru viitorul României!

«De astăzi voi sunteți stăpâni pe brațele vostre; voi aveți o părțică de pămînt, proprietate și moșie a voastră; de astăzi voi aveți o Patrie de iubit și de apărât.

«Și acum, după ce cu brațul Celui de sus, am putut sêvêrși o asemenea mare faptă, Mă întorc către voi, spre a vă da un sfat de Domn și de Părinte, spre a vă arăta calea pe care trebuie să o urmați, de voiți să ajungeți la adevărata îmbunătățire a sorții vostre și a copiilor voștri.

«Claca și toate cele-lalte legături silite între voi și între stăpânii voștri de moșii, sunt desființate prin plata unei drepte despăgubiri.

«De acum înainte, voi nu veți mai fi cu dinșii în alte legături de-

cât acelea ce voru isvorî din interesul și buna primire a unora și altora. Aceste legături însă voru fi pururea neapărate pentru ambele părți. Faceți dar ca ele să fie întemeiate pe iubire și încredere. Mulți și foarte mulți din proprietari au dorit îmbunătățirea sorței voastre. Mulți din ei au lucrat cu totă inima ca să ajungeți la această frumoasă Ți, pe care voi astăzi o serbați. Părinții voștri și voi ați vădută dela mulți stăpâni de moșii ajutoru la nevoile și trebuințele voastre. Uitați dar Țilele negre prin cari ați trecut; uitați totă ura și totă vrajba; fiți surdi la glasulă aceloră cari vă voru întărita în contra stăpânilor de moșii, și în legăturile de bună voe ce veți mai ave de aci încolo cu proprietarii, nu vedeți în ei decât pe vechii voștri sprijinitori și pe viitorii voștri amici și buni vecini. Au nu sunteți toți fii ai aceleși țeri? Au pământulă României nu este muma care vă hrănesce pe toți?

«Stăpâni liberi pe brațele și pe ogórele voastre, nu uitați mai înainte de toate, că sunteți plugari, că sunteți muncitori de pământ. Nu părăsiți această frumoasă meserie, care face bogăția țerei, și dovediți și în România, ca pretutindenea, că munca liberă produce îndoită decât munca silită. Departe de a vă dedă trândăviei, sporiți încă hărnicia voastră, și ogórele voastre îndoită să fie mai bine lucrate, căci de acum aceste ogóre sunt averea voastră și moșia copiilor voștri.

«Ingrijiti-vă asemenea de vetrele satelor voastre, cari de astăzi devin comune neatîrnate și locașuri statornicite ale voastre, din cari nimeni nu vă mai pôte isgoni. Siliți-vă dar a le îmbogăți și a le înfrumuseța; faceți-vă case bune și îndestulătoare; înconjurați-le cu grădini și cu pomi roditori. Inzestrați-vă satele cu așezăminte folositoare vouă și urmașilor voștri. Statorniciți mai ales și pretutindenea scóle, unde copiii voștri să dobândescă cunoscințele trebuitoare pentru a fi buni plugari și buni cetățeni.

«Actulă din 2 Maiu v'a dată la toți drepturi; învățați dar pe copiii voștri a le prețui și a le bine întrebuința.

«Și mai pre sus de toate, fiți și în viitor ccea ce ați fost și până acum, și chiar în timpurile cele mai rele, fiți bărbați de pace și de bună rânduială; aveți încredere în Domnulă vostru, care vă doresce totă binele; dați, ca și până acum, pilda supunerii către legile țerei

vóstre, la a căroră facere aveți și voi de acum a lua parte; și în totă întâmplarea, iubiți România, care, de astă-dî, este dreptă pentru toți fiii săi.

«Și acum, iubiților mei săteni, bucurați-vă și pășiți la munca de bună voe, care înalță și îmbogățește; și Dumnezeuul părinților noștri să binecuvinteze sămînța ce veți arunca pe cea întâiu brazdă liberă a ogórelor vóstre.»

Câte-va cuvinte și voi sfîrși.

Aplicarea legei rurale a dat loc pe alocurea, și mai ales în Țera Românească, la dureróse strîmbătăți.

În Moldova ogórele țăranesci fiind alese încă prin legea lui Grigorie Ghica din 1850, strămútarea posesiunii nu s'a făcut în genere, decât în urma necesităților de commassare.

Nu a fost totu așa în Muntenia. Așa mai tóte moșiile erau lucrate numai de țărani, și pe totă întinderea, schimbându-se ogórele mai anual după necesitățile agriculturii; a trebuit mai întâi dar a se aplica legea lui Stirbeiú-Vodă, adecă a se determina pe pămîntu întinderea ogórelor cuvenite țăranilor, și de aci multe nedreptăți. Și cu tóte aceste, în totă întinderea României, o singură strigare de nemulțumire n'a isbucnit din gura țăranilor, un singur braț nu s'a ridicat pentru silnice fapte sau răsburări.

În Austria, în Rusia, aplicarea legei rurale a dat loc la mii de acte de crude represalii, mii de case ale proprietarilor au fost date pradă flăcărilor, și sute de proprietari au cădat victime sub topórele țăranilor, transformați în fiare sălbatice.

În România o liniște perfectă; într'o sărbătorire generală, aplicarea legei emancipatrice s'a făcut fără a se preface în cenușă o singură casă din ale foștilor stăpâni, fără ca să se smulgă un singur fir de păr din ale marilor proprietari.

Când, 14 ani în urmă, la apelul vitézului lor Domn și Căpitân, țăranul român, soldat de linie, sau dorobanțu ori călărașu, după două sute de ani de umilință, în câmpiile Bulgariei și în fața

tăriilor Plevnei, a dată pieptă duşmanului, — ȣeranulă română, dieă, prin vitejia sa, prin înfruntarea morţei, a dovedită că astă-dată elă avea o patrie de iubită şi de apărată şi că în spatele lui, dincăce de Dunăre, elă avea pentru dînsulă şi pentru familia sa, o părticică de pămîntă, proprietate şi moşie a lui şi a copiiloră săi.

Sire,

În timpulă lui Vodă-Cuza s'a desfiinţată claca şi s'au împroprietărită sătenii. Acăsta a fostă o mare îmbunătăţire a stărei loră materiale.

În timpulă Dămniei Maiestăţei Tale s'a făcută mai multă. Opera începătă s'a continuată.

Însurăţei din 1864 auă căpătată pămînturile ce li se acordaă de lege şi alăi săteni auă fostă împroprietăriţi. Dar ceea ce s'a făcută mai multă a fostă că i s'a dată ȣeranului, pe lângă pămîntă şi sapă, puşca, ca să-şi apere ȣera. Atunci amă vădută cu toţi cum paciniculă ȣerană a devenită oştănă voinică, oştănă vitěză, care se uita la morţe cu dispreţă şi care a reînviată, pe câmpulă de bătlăie, gloria strămoşiloră noştri.

Acăsta e multă, fôrte multă, dar nu e destulă. Trebuie să mergemă înainte. Trebuie să facemă ca la viitorulă jubileă, să vedemă pe ȣeranulă română ajunsă în poziţiunea în care glorioşii membri ai casei de Hohenzollern auă adusă pe ȣerani din Prusia. Trebuie ca prin cultură să ridicămă pe ȣeranulă nostru, ca elă să aibă conştiinţă profundă şi energică de drepturile şi de datoriele lui, ca elă să înţelégă pe deplină că trebuie să-şi pună vieţă pentru a-şi apăra ȣera şi némulă.

Dămnă,

Maiestatea Văstră aţi cetită o frumăasă poesie prin care aţi încântată pe toţi căţi amă avută fericirea a asista la acăstă serbare. Dumezeă V'a încununată cu cununa neperităre a poesiei, în cât purtaţi două corăne gloriăse: una a Regatuluiă şi alta a Poesiei.

Poesia ce ați cetitū o cunoșcemū acum toți. Să-mi fie permisū însă a destăinui o poesie încă necunoscută a Maestăței Vóstre.

În anulū trecutū sta la Mircesci mulțimea plină de întristare și în doliū împrejurulū trupulū neînsuflețitū alū iubitulū nostru poetū Vasile Alecsandri. De odată se vede înaintându în rîndū ostășescū unū micū corpū de zece ómenī, întristați, dar mândri. Eraū cei «nouē din «Vaslui și cu sergentulū dece,» care veneaū să păzescă sicriulū celui care i-a cāntatū cu atāta rēsunsetū. După ultima binecuvîntare a bisericeī se aude comanda militară: «Nouē din Vaslui și cu sergentulū dece! «Înainte! Ridicați!» Atunci cei dece aū plecatū stégulū celū sdrențuitū de glonțuri pe sicriulū marelū bărbatū care a cāntatū cu putere vitejia ostașilorū romāni, și ridicādu-lū, l'aū coboritū cu mānile lorū în îngustulū mormintū. Acēstă inspirațiune poetică venea de la Maiestatea Vóstră și este una din cele mai frumoșe și mai patriotice poeme. Era ultima salutare ce trimetea țera, armata și Maiestatea Vóstră celui iubitū și plānsū de toți.

Sire,

Ați condusū țera în grele timpuri la isbāndă; i-ați făuritū independența, și din cele douē țerișóre ați formatū tînērulū Regatū Romānū, gloriosū și respectatū. Acēsta nu s'a pututū dobāndi decāt prin mare stāruință și mare înțelepciune. Ele aparținū Maestăței Vóstre care ați fostū în capulū națiunei.

Să trăiți Maiestatea Vóstră lungi ani încă, ca cu aceeași înțelepciune să conduceți țera; iar moștenitorulū Vostru să iea învățatură, ca să urmeze și elū cu aceeași stāruință și înțelepciune lucrarea cea mare a redeșteptărei și a înălțărei Némulū Romānescū!

